

**UNIVERSITATEA „AUREL VLAICU” DIN ARAD
ȘCOALA DOCTORALĂ INTERDISCIPLINARĂ
FACULTATEA DE ȘTIINȚE UMANISTE ȘI SOCIALE
DOMENIUL DE DOCTORAT „TEOLOGIE”**

TEZĂ DE DOCTORAT

Rezumat

Coordonator științific,

**Prof. univ. dr. habil. MĂCELARU MARCEL
VALENTIN**

Doctorand,

GHEORGHE-LUCA CIPRIAN

ARAD
2022

UNIVERSITATEA „AUREL VLAICU” DIN ARAD
ȘCOALA DOCTORALĂ INTERDISCIPLINARĂ
FACULTATEA DE ȘTIINȚE UMANISTE ȘI SOCIALE
DOMENIUL DE DOCTORAT „TEOLOGIE”

Communio Sanctorum:
**Către o teologie pentecostală a vieții
publice**

Rezumat

Coordonator științific,

**Prof. univ. dr. habil. MĂCELARU MARCEL
VALENTIN**

Doctorand,

GHEORGHE-LUCA CIPRIAN

ARAD
2022

CUPRINSUL TEZEI DE DOCTORAT

CUVÂNT DE MULȚUMIRE.....	8
1. INTRODUCERE ȘI STATUS QUAESTIONIS	10
1.1. ÎNCADRAREA TEMEI DE CERCETARE: OBIECT, SUBIECT, IPOTEZĂ DE LUCRU, SCOP PRINCIPAL.....	10
1.2. DEFINIREA ȘI DELIMITAREA TEMEI DE CERCETARE....	10
1.2.1. „...a vieții publice”.....	10
1.2.2. „...o teologie...”.....	11
1.2.3. „...pentecostală...”.....	11
1.2.4. „Communio sanctorum...”.....	11
1.2.5. „...către...”.....	12
1.3. IMPORTANȚA TEMEI ȘI MOTIVAȚIA	12
1.3.1. <i>Importanța temei</i>	12
1.3.2. <i>Problema rolului religiei în viața publică (globală și autohtonă)</i>	12
1.3.3. <i>Problema reflecției teologice pentecostale</i>	14
1.3.4. <i>Motivația</i>	16
1.4. STATUS QUAESTIONIS ȘI RECENZIA LITERATURII DE SPECIALITATE.....	17
1.4.1. <i>Stadiul actual al cercetării</i>	17
1.4.2. <i>Recenzia literaturii de specialitate</i>	17
1.4.2.1. Metodologia organizării recenziei	17
1.4.2.2. Cadrul general: raportul dintre religie și spațiul public	18
1.4.2.3. Cadrul mediu (reflecție teologică asupra vieții publice, pentecostalism și viață publică).....	20
1.4.2.4. Cadrul particular (teologii ale vieții publice)23	
1.4.2.4.1. Charles Mathewes - A Theology of Public Life	23
1.4.2.4.2. Vincent Bacote - The Political Disciple: A Theology of Public Life	29
1.4.2.4.3. Amos Yong – În zilele cezarului: pentecostalism și teologie politică	31
1.5. OBIECTIVE, SARCINI DE LUCRU ȘI ÎNTREBĂRI DE CERCETARE	33
1.6. METODOLOGIA CERCETĂRII.....	34
1.7. ELEMENTE DE ORIGINALITATE ȘI CONTRIBUȚIA LA DOMENIUL CUNOAȘTERII.....	34
1.8. STRUCTURA ȘI TRENUL DE ARGUMENTARE AL LUCRĂRII	35

2. CONTURURI ALE VIEȚII PUBLICE..... 37

2.1. CONTURURI GENERALE: ELEMENTE DEFINITORII ȘI CONSTITUTIVE.....	37
2.1.1. „Public”: semnificații, istoric, interpretări.....	38
2.1.2. Marea dihotomie public/privat	43
2.1.3. Elemente definitorii ale „publicului”	49
2.1.3.1. Sfera publică	50
2.1.3.1.1. Configurarea sferei publice	52
2.1.3.1.1.1. Statul.....	52
2.1.3.1.1.3. Media.....	53
2.1.3.1.1.4. Școala	53
2.1.3.1.1.5. Societatea civilă.....	53
2.1.3.1.1.6. Comunitățile religioase.....	54
2.1.3.1.2. Structura sferei publice – o reprezentare grafică	55
2.1.3.2. Domeniul public	55
2.1.3.3. Spațiul public	56
2.1.3.4. Alte derivate conceptuale: „opinie publică”, „discurs public”, „cultură publică”	57
2.1.3.4.1. Opinie publică	57
2.1.3.4.2. Discurs public	58
2.1.3.4.3. Cultură publică	59
2.1.4. Aprofundarea abordărilor socio-politice.....	62
2.1.4.1. Jürgen Habermas: „sfera publică”	62
2.1.4.2. Hannah Arendt: domeniul public și sinele public	66
2.1.4.3. Charles M. Taylor: imaginarul social	67
2.1.4.4. John Rawls: rațiunea publică	69
2.1.5. Viața publică – sinteză și definiție euristică	73
2.1.5.1. O sinteză a principalelor caracteristici ale vieții publice	73
2.1.5.2. O definiție provizorie a vieții publice	77
2.2. CONTURURI BIBLICO-TEOLOGICE ALE VIEȚII PUBLICE	77
2.2.1. <i>Perspectiva biblică asupra vieții publice</i>	77
2.2.1.1. Elemente veterotestamentare ale vieții publice	

2.2.1.1.1.	Literatura deuteronomistă și narațiunea formatoare a identității publice a Israelului	77
2.2.1.1.2.	Pentateuhul și relevanța legământului pentru viața publică a Israelului	80
2.2.1.1.3.	Literatura de înțelepciune și cea profetică	81
2.2.1.1.4.	Perspective economice și socio-politice în Vechiul Testament	82
2.2.1.2.	Elemente nou-testamentare ale vieții publice	84
2.2.1.2.1.	Context istoric și aspecte generale	84
2.2.1.2.2.	Elemente ale vieții publice în învățătura Domnului Isus Hristos	85
2.2.1.2.3.	Elemente ale vieții publice în învățătura Sf. Pavel	87
2.2.2.	<i>Perspective teologice asupra vieții publice.....</i>	88
2.2.2.1.	Schimbări de paradigmă în perioada patristică	88
2.2.2.2.	Elemente ale vieții publice în gândirea patristică a Sf. Augustin	90
2.2.2.3.	Perspective asupra vieții publice în gândirea teologică din perioada Reformei	94
2.2.2.3.1.	Martin Luther și tradiția luterană.....	94
2.2.2.3.2.	Jean Calvin și tradiția reformată.....	97
2.2.2.3.3.	Consecințele gândirii politice calviniste.	98
2.2.2.4.	Perspectiva romano-catolică	99
2.2.2.4.1.	Doctrina socială catolică.....	99
2.2.2.4.2.	Ortodoxia radicală – o teologie post-seculară a socialului	102
2.2.2.4.3.	Johann Baptist Metz – teologie catolică și politică, post Vatican II	104
2.2.2.5.	Perspectiva ortodoxă.....	105
2.2.2.5.1.	Dumitru Popescu – creștinismul integral sau doctrina socială ortodoxă.....	105
2.2.2.5.2.	Radu Preda.....	106
2.2.2.5.3.	<i>Pentru viața lumii - Învățătura socială ortodoxă în viziunea Patriarhiei Ecumenice</i>	107
2.2.2.5.4.	Elemente ale vieții publice în gândirea teologică protestantă modernă	110
2.2.2.5.4.1.	Abraham Kuyper și teoria reformată a suveranității sferelor publice	110

2.2.2.5.4.2.	John Howard Yoder, tradiția anabaptistă și teologia ecleziologică a vieții publice	112
2.2.2.5.5.	Alte perspective: Jürgen Moltmann și Dorothee Sölle	115
2.3.	O STRUCTURĂ GRAMATICALĂ A VIEȚII PUBLICE – ARGUMENT, DEFINIȚIE ȘI PROPUNERE	116
2.3.1.	<i>De ce o „structură gramaticală” a vieții publice? – argument</i>	116
2.3.1.1.1.	O definiție a vieții publice din perspectiva teologiei creștine	119
2.3.1.1.2.	O structură gramaticală a vieții publice creștine – propunere	119

3. PENTICOSTALISMUL: O EXPLORARE A CONTURURILOR ȘI MIEZULUI IDENTITĂȚII SALE 121

3.1.	DIMENSIUNILE IDENTITĂȚII PENTICOSTALE, ÎNTRE „CONTUR” ȘI „MIEZ”	121
3.2.	O PERSPECTIVĂ PANORAMICĂ ASUPRA IDENTITĂȚII PENTICOSTALE: SCHIȚAREA CONTURULUI	122
3.2.1.	<i>Penticostalismul mondial</i>	123
3.2.2.	<i>Penticostalismul românesc</i>	124
3.2.3.	<i>O interogație asupra succesului penticostalismului</i>	128
3.2.4.	<i>Varietate, taxonomie și definiție</i>	129
3.2.5.	<i>Abordări metodologice în studiul penticostalismului</i>	130
3.2.5.1.	Abordarea tipologică	130
3.2.5.2.	Abordarea socio-științifică	134
3.2.5.3.	Abordarea istorică	135
3.2.5.4.	Abordarea teologică	136
3.3.	O PERSPECTIVĂ FOCALIZATĂ ASUPRA IDENTITĂȚII PENTICOSTALE: GĂSIREA „MIEZULUI”	137
3.3.1.	<i>Scurtă digresiune asupra noțiunii de spiritualitate</i>	138
3.3.1.1.	Definiția spiritualității creștine	138
3.3.1.2.	Spiritualitatea penticostală: încadrări generale	139
3.3.2.	<i>Spiritualitatea penticostală ca patos eshatologic comunitar pentru Împărăție – Steven Jack Land</i>	142

3.3.3.	<i>Specificul și contribuția spiritualității penticostale: Cincizecimea, evanghelia deplină și potențialul ludicului religios - Wolfgang Vondey.....</i>	154
3.3.3.1.	Spiritualitatea penticostală ca specie a ludicului religios.....	155
3.3.3.2.	Elementele constitutive ale tradiției teologice penticostale globale.....	158
3.3.3.3.	Penticostalismul ca narațiune alternativă a secularismului.....	164
3.3.3.4.	„Evanghelia deplină” ca narațiune comprehensivă a spiritualității penticostale.....	172
3.3.3.5.	(Ne)implicarea socială și formarea spirituală penticostală.....	180
3.3.3.6.	„Dincolo de penticostalism” – imaginația penticostală ca punte metodologică spre o nouă viziune teologică globală.....	184
3.3.4.	<i>Spiritualitatea penticostală prin lentila ritualului liturgic – Daniel Albrecht.....</i>	189
3.3.4.1.	Ritul și ritualul.....	190
3.3.4.2.	Elemente fundamentale ale ritualului penticostal: timpul, spațiul, identitatea.....	191
3.3.4.2.1.	Timpul ritual penticostal.....	191
3.3.4.2.2.	Spațiul/locul ritual penticostal.....	192
3.3.4.2.3.	Identități/roluri rituale penticostale.....	192
3.3.4.3.	Elemente complementare ale ritualului penticostal.....	192
3.3.4.3.1.	„Icoanele” penticostale și întâlnirea cu Dumnezeu.....	192
3.3.4.4.	Registre ale ritualului penticostal.....	195
3.3.4.4.1.	Registrul celebrativ.....	195
3.3.4.4.2.	Registrul operativ-transcendent.....	196
3.3.4.4.3.	Registrul contemplativ.....	196
3.3.4.5.	Consecințe ale ritualului penticostal: liminalitatea manifestată prin <i>communitas</i> , reflexivitate și transformare.....	196
3.3.4.5.1.	Liminalitate.....	196
3.3.4.5.2.	<i>Communitas</i>	197
3.3.4.5.3.	Reflexivitate.....	198
3.3.4.5.4.	Transformare.....	198
3.3.5.	<i>Implicații ale identității penticostale.....</i>	198

3.3.5.1.	Implicații epistemologice – James K. A. Smith	198
3.3.5.2.	Implicații metodologice	202
3.3.5.2.1.	Către un <i>lex orandi, lex credendi</i> penticostal	202
3.3.5.2.2.	Regula <i>spiritualitatis</i> , regula <i>doctrinae</i> – contribuția lui Christopher Stephenson.....	203
3.3.5.3.	Implicații practice și socio-politice – Tony Richie	206

4. PENTICOSTALISM ȘI VIAȚĂ PUBLICĂ: ÎN CĂUTAREA UNUI MOD PROPRIU DE EXISTENȚĂ PUBLICĂ

4.1.	PENTICOSTALISMUL ȘI PRINCIPALELE DIMENSIUNI ALE VIEȚII PUBLICE	212
4.1.1.	<i>Dimensiunea socio-politică a penticostalismului</i>	212
4.1.1.1.	Moduri de existență ale penticostalismului în raport cu politicul	213
4.1.1.1.1.	Penticostalismul apolitic.....	214
4.1.1.1.2.	Moralitatea personală, ca politică publică	218
4.1.1.1.3.	Penticostalismul politic	220
4.1.1.1.3.1.	Guatemala.....	221
4.1.1.1.3.2.	Brazilia	224
4.1.1.1.3.3.	Zambia.....	225
4.1.1.1.3.4.	Nigeria.....	226
4.1.1.1.3.5.	Suedia	227
4.1.1.1.3.6.	Alte exemple de implicare politică penticostală	231
4.1.1.1.3.7.	Dispensaționalism, sionism și politică penticostală	233
4.1.1.1.4.	Politica profetică sau penticostalismul ca viziune politică alternativă	233
4.1.1.1.4.1.	Un exemplu de „politică profetică”: Malawi	236
4.1.1.2.	Concluzii parțiale.....	237
4.1.2.	<i>Dimensiunea economică a penticostalismului mondial</i>	238
4.1.2.1.	Penticostalismul și „evanghelia prosperității”	239

4.1.2.1.1.	Zimbabwe	239
4.1.2.1.2.	Filipine.....	240
4.1.2.1.3.	Brazilia	241
4.1.2.2.	Economia penticostală și capitalismul neoliberal	242
4.1.2.3.	Penticostalismul și valorile economiei globale de piață	245
4.1.2.4.	Penticostalismul ca sistem economic alternativ	247
4.1.2.5.	Penticostalismul ca „anti-politică a săracilor” - Juan Sepúlveda și André Corten	249
4.1.2.6.	Consecințe economice ale soteriologiei penticostale.....	250
4.1.2.6.1.	O altfel de „evanghelie a prosperității” - cazul pastorului ghanez Mensa Otabil	251
4.1.2.7.	O sinteză a caracteristicilor economiei penticostale.....	253
4.1.2.8.	Penticostalismul ca factor al coeziunii socio- economice	255
4.1.2.9.	Concluzie parțială	256
4.1.3.	<i>Dimensiunea culturală a penticostalismului mondial</i>	257
4.1.3.1.	Penticostalismul și macro-procesele cultural- sociale: o „identitate portabilă”	258
4.1.3.1.1.	Harta culturală a penticostalismului: <i>repertoriul</i> lui David Martin, ca metodologie.....	259
4.1.3.1.2.	Cultura penticostală, între conservatorism și progresism	260
4.1.3.1.2.1.	Sfințenia ca izolare de lume(sc)	260
4.1.3.1.2.2.	Marginalitate vs. respectabilitate...	261
4.1.3.1.2.3.	Conservatorism cultural radical: colonialism și negare culturală	263
4.1.3.2.	Progresismul penticostal	264
4.1.3.2.1.	Tradiția profetică a penticostalismului afro-american	264
4.1.3.2.2.	Penticostalismul și teologia liberării	265
4.1.3.2.3.	Penticostalismul, implicarea socială și nesupunerea civică	266
4.1.3.3.	Concluzii parțiale.....	267
4.1.4.	<i>Penticostalism și viață publică – recapitularea principalelor trăsături și tendințe.....</i>	268

4.1.4.1.	Relația cu dimensiunea socio-politică	268
4.1.4.2.	Relația cu dimensiunea economică.....	269
4.1.4.3.	Relația cu dimensiunea culturală	270
4.2.	O SINTEZĂ TEOLOGICĂ CRITICĂ A RELAȚIEI DINTRE PENTECOSTALISM ȘI VIAȚA PUBLICĂ: CĂTRE O DISIDENTȚĂ PROFETICĂ CONSTRUCTIVĂ.....	271
4.2.1.	<i>Gramatici situaționale ale relației dintre creștinism și viața publică</i>	271
4.2.1.1.	Hristos și cultura - H. Richard Niebuhr	272
4.2.1.1.1.	Hristos <i>împotriva</i> culturii	272
4.2.1.1.2.	Hristos <i>din</i> cultură (sau Hristosul culturii) 273	
4.2.1.1.3.	Hristos <i>deasupra</i> culturii	274
4.2.1.1.4.	Hristos și cultura <i>în relație paradoxală</i>	274
4.2.1.1.5.	Hristosul care <i>transformă</i> cultura	275
4.2.1.1.6.	Aplicarea ideal-tipurilor niebuhriene la penticostalismul global	276
4.2.1.2.	„Moduri” ale prezenței creștine în societate și „diferența blândă” – Miroslav Volf.....	277
4.2.1.2.1.	O analiză volfiană a contextului social contemporan.....	278
4.2.1.2.2.	Moduri inadecvate ale prezenței creștine în societate 280	
4.2.1.2.2.1.	Perspectiva liberală.....	280
4.2.1.2.2.2.	Perspectiva post-liberală.....	281
4.2.1.2.2.3.	Viziunea separatistă.....	282
4.2.1.2.3.	Diferența „blândă”/internă sau „metaforizarea ordinii dominante”	282
4.2.1.2.4.	Diferența internă	284
4.2.1.2.5.	„Străini și călători”	286
4.2.1.2.5.1.	Diferența eshatologică.....	288
4.2.1.2.5.2.	Diferență ecleziologică.....	289
4.2.1.2.5.3.	Diferență identitară.....	290
4.2.1.2.5.4.	Diferență culturală.....	291
4.2.1.2.5.5.	Diferența „blândă”	292
4.2.1.3.	Trei „impulsuri” comune ale penticostalismului - Joel Robbins.....	294
4.2.1.4.	„Cetatea harismatică”: modelul rețelei rizomatice - Nimi Wariboko.....	296
4.2.2.	<i>O evaluare critică a celor patru propuneri....</i>	299
4.2.2.1.	Critica paradigmei lui Richard Niebuhr.....	299

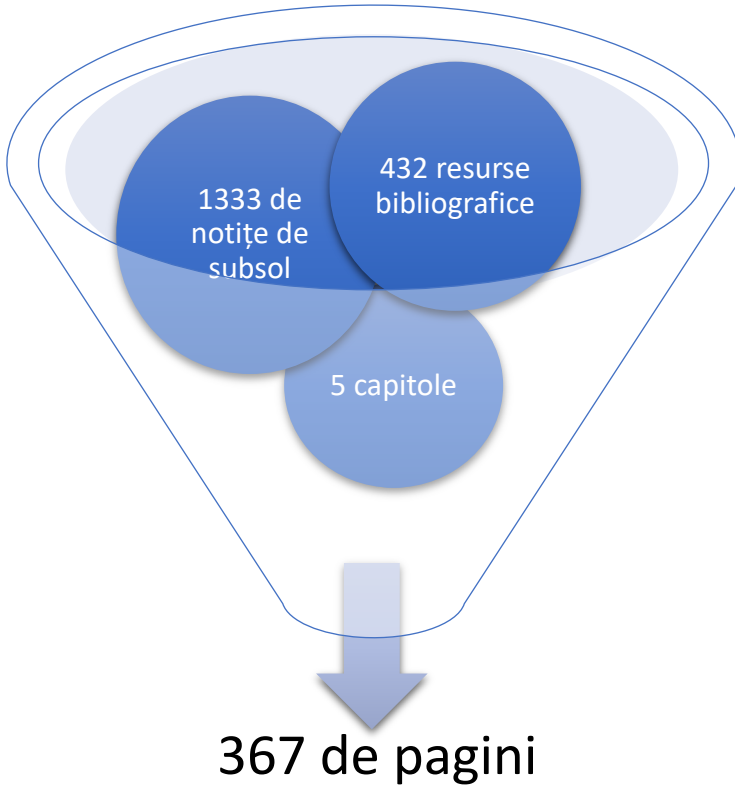
4.2.2.2.	Critica paradigmei lui Miroslav Volf.....	301
4.2.2.3.	Critica paradigmei lui Joel Robbins.....	302
4.2.2.4.	Critica paradigmei lui Nimi Wariboko	303
4.2.3.	<i>Către o gramatică situațională a disidenței profetice constructive</i>	306
4.2.3.1.	Trei moduri de existență în lume: conflict, coabitare, construcție.....	306
4.2.3.1.1.	<i>Conflict</i>	306
4.2.3.1.2.	<i>Coabitare</i>	307
4.2.3.1.3.	<i>Construcție</i>	308
4.2.3.2.	Propunerea noastră: <i>disidența profetică constructivă</i>	309
4.2.3.3.	Cincizecimea, ca paradigmă a disidenței profetice constructive	310
4.2.3.4.	Concluzie	311

5. COMMUNIO SANCTORUM: CĂTRE O TEOLOGIE PENTICOSTALĂ A VIEȚII PUBLICE 313

5.1.	SCURTĂ INTRODUCERE RECAPITULATIVĂ.....	313
5.2.	COMMUNIO SANCTORUM – O PRIVIRE DE ANSAMBLU	316
5.2.1.	<i>Scurt istoric</i>	316
5.2.2.	<i>Sensuri și interpretări teologice</i>	316
5.2.2.1.	Cadrul general al dezbaterii	316
5.2.2.2.	Interpretări teologice ale sintagmei: <i>comuniune, cuminicare, comunitate</i>	318
5.2.2.2.1.	Comuniune	318
5.2.2.2.2.	Cuminicare (împărtășire).....	320
5.2.2.2.3.	Comunitate	321
5.2.2.3.	Rostul inserării în Crez	322
5.3.	SANCTORUM COMMUNIO ȘI ECLEZIOLOGIA „PUBLICĂ” A LUI DIETRICH BONHOEFFER.....	324
5.3.1.	<i>Sociologia și natura bisericii în gândirea lui Bonhoeffer</i>	324
5.3.2.	<i>Sanctorum Communio și concepția creștină despre persoană</i>	326
5.3.3.	<i>Sanctorum Communio – bazele unei viziuni pentru existența publică a Bisericii</i>	328
5.4.	COMMUNIO SANCTORUM ÎN ÎNȚELEGEREA TEOLOGICĂ PENTICOSTALĂ.....	330
5.4.1.	<i>Dialogul penticostal – catolic și zorii reflecției teologice penticostale asupra communio sanctorum</i>	330

5.4.2.	<i>Bazele înțelegerii pentecostale a noțiunii communio sanctorum: „către o teologie a Bisericii ca și comuniune de persoane” (Kuzmič & Volf).....</i>	333
5.5.	COMMUNIO SANCTORUM CA BAZĂ A UNEI TEOLOGII PENTECOSTALE A VIEȚII PUBLICE.....	340
	BIBLIOGRAFIE	344

METRICA TEZEI

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Având ca *arie generală de referință* reflecția teologică asupra prezenței religiei în sfera publică, iar ca *obiect de studiu* relația dintre pentecostalismul global și viața publică, *subiectul* tezei noastre este formularea unei teologii pentecostale a vieții publice, care să reflecte pe deplin atât profilul identitar, miezul teologic și modul propriu de existență publică al pentecostalismului, cât și realitățile și provocările vieții publice. Prin urmare, *scopul principal* al studiului este găsirea unui element optim și viabil atât teologic, cât și socio-politic, care să servească drept bază pentru schițarea unei teologii pentecostale a vieții publice.

Ipoteza de la care pornim este că se poate articula o teologie (sau, pentru început, măcar o „gramatică” teologică) pentecostală a vieții publice pe baza modului în care pentecostalismul percepe noțiunea de *communio sanctorum*, întrucât aceasta, pe de o parte, întruchipează înțelegerea de sine a bisericilor pentecostale în raport cu lumea, iar pe de alta, corespunde exigențelor de ordin conceptual și practic ale vieții publice.

Astfel, deși cercetarea noastră se încadrează în domeniul teologiei și spiritualității pentecostale, abordarea temei este una interdisciplinară, specifică metodei teologiei publice, care va presupune intrarea în dialog cu alte științe precum sociologia, filosofia politică, epistemologia, psihologia, științele comunicării și etica. Tocmai de aceea, am putea defini aria noastră de expertiză ca fiind *teologia pentecostală publică*.

Importanța temei noastre de cercetare este dată de 1) cadrul mai larg al studiului rolului religiei în viața publică și 2) de nevoia de reflecție teologică profundă în pentecostalism asupra dimensiunii publice a credinței, corelată cu potențialul uriaș și demonstrat al teologiei și spiritualității pentecostale de a furniza o asemenea reflecție.

Motivația care stă la baza alegerii acestei teme de cercetare este dată de înmănuncherea fericită a trei factori:

- 1) Nevoia de reflecție teologică asupra vieții publice, din perspectivă pentecostală, având în vedere a) anvergura demografică și religioasă a mișcării pentecostale, atât în

plan global (peste 750 de milioane de adepți), cât și național (peste 350.000 de credincioși declarați); b) venerabilitatea istorică a tradiției pentecostale, care își aniversează în acest an (2022) centenarul în România; c) penuria de studii academice, de dimensiuni mai ample, pe această temă și d) provocările vieții publice contemporane.

- 2) Contextul academic favorabil creat la Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad, prin acreditarea programului de doctorat în domeniul teologiei evanghelice, cu specializarea „teologie și spiritualitate pentecostală”, precum și expunerea la cele mai noi direcții de cercetare din cadrul teologiei pentecostale;
- 3) Preocupările personale, izvorâte din participarea la viața publică, atât în calitate de pastor al Bisericii Pentecostale „Centrul Creștin Emanuel” din București cât și de director al unui liceu public din Capitală, Liceului Teologic Pentecostal „Emanuel”.

Cele cinci obiective principale ale proiectului nostru de cercetare sunt:

- 1) *Încadrarea* corectă și clară a temei în contextul mai larg al domeniului de studiu, în lumina stadiului actual al cercetării, și *definirea* sarcinii de lucru. În cadrul acestui demers a) vom avea grijă să definim clar obiectul, subiectul, scopul, ipoteza de lucru și principalele obiective de studiu ale cercetării; b) vom preciza importanța temei și motivația care stă la baza alegerii ei; c) vom efectua o recenzie a literaturii de specialitate; d) vom identifica principalele contribuții pe care cercetarea noastră le va aduce cunoașterii; și e) vom prezenta structura lucrării. La acest nivel incipient, cercetarea are la bază interogația „Ce este, pe ce se poate întemeia și cum s-ar putea schița *o teologie pentecostală a vieții publice?*”.
- 2) *Conturarea* cu cât mai mare acuratețe (lingvistică, socio-politică și, mai cu seamă, teologică) a *conceptului de „viață publică”*, proces în urma căruia să poată fi formulată relevant o definiție cuprinzătoare și propusă o structură gramaticală adecvată a vieții publice. „*Ce este și cum este*

organizată *viața publică?*” constituie principala întrebare de cercetare la care răspunde acest „pas”.

- 3) *Explorarea* cât mai complexă a conturilor și miezului *identității pentecostalismului global*, în urma căreia să se poată dobândi o înțelegere (atât panoramică, cât și focalizată) cât mai clară a specificului teologiei și spiritualității pentecostale, precum și a implicațiilor acestuia pentru formularea unui *lex orandi, lex credendi, lex vivendi* pentecostal. Demersul acesta urmărește să răspundă întrebării „Ce este pentecostalismul și ce îi este specific acestuia din punct de vedere teologic?”.
- 4) *Analizarea* cât mai profundă, în manieră descriptivă, sintetică, dar și critică, a *relației dintre pentecostalismul global și viața publică*, cu scopul de a găsi modul propriu (sau postura specifică) de existență publică a pentecostalismului. Întrebarea majoră ce stă la baza cercetării la acest stadiu este „Cum a interacționat pentecostalismul global cu principalele trei dimensiuni ale vieții publice (politică, economică și culturală) și care este cea mai reprezentativă postură a acestuia în raport cu viața publică?”

5) *Propunerea* avizată și riguros argumentată (de concluziile însumate ale întregii munci de cercetare) a unui element teologic adecvat ancorării unei teologii pentecostale a vieții publice. Întrucât pornim de la început cu ipoteza că noțiunea de *communio sanctorum* constituie acel element, sarcina principală a cercetării în acest punct este să demonstreze (sau să infirme) ipoteza de lucru. Prin urmare, se ridică două întrebări aferente acestui ultim pas metodologic: „Ce este *communio sanctorum* și care este înțelegerea pentecostală a acestei noțiuni?”. Desigur, întrebarea capitală, de final, poate fi formulată în felul următor: „Este noțiunea de *communio sanctorum* viabilă teologic și socio-politic, pentru formularea unei teologii pentecostale a vieții publice? Dacă da, care sunt argumentele (și potențialul ei organizator) și cum ar putea fi imaginate consecințele teologice?”

Din punct de vedere ale *metodologiei cercetării*, pentru a realiza obiectivele amintite mai sus vom înmănușea metodele empirice, precum studiul literaturii de specialitate pe tema lucrării, studiul și generalizarea experienței/practicii interne etc., cu cele

teoretice, precum sinteza, sistematizarea, clasificarea, comparația, analiza critică etc.

În privința *elementelor de originalitate* ale lucrării de față, am putea enumera cel puțin patru:

1) absența unei lucrări similare în spațiul românesc, cel puțin până în acest moment;

2) postura cercetătorului (pastor penticostal și director de liceu public);

3) abordarea teologică a vieții publice dintr-o perspectivă penticostală și

4) juxtapunerea mai multor planuri de cercetare și mijloace metodologice.

Considerăm că această lucrare aduce mai multe *contribuții majore la cunoaștere*, mai ales că cercetările în sfera teologiei penticostale a vieții publice sunt într-o fază incipientă, nu doar în România dar și la nivel global. Dintre acestea, șapte cele mai notabile sunt:

1. Interdisciplinaritatea abordării temei și originalitatea metodologiei cercetării.

2. Abordarea conceptului de viață publică din perspectivă teologică, pe baza unui dialog interdisciplinar și interconfesional.

3. Propunerea unei structuri gramaticale a vieții publice.
4. Analiza de mari dimensiuni a specificului teologiei și spiritualității pentecostale globale și conturarea identității pentecostale.
5. Investigarea în profunzime relației dintre pentecostalism și viața publică, la nivel global, pe cele trei mari coordonate (socio-politic, economic, cultural).
6. Identificarea posturilor dominante ale pentecostalismului în raport cu viața publică și propunerea (proprie) conceptului de „disidență profetică constructivă”.
7. Propunerea noțiunii de *communio sanctorum* ca element teologic viabil pentru construirea unei teologii pentecostale a vieții publice.

Structura și trenul de argumentare al lucrării

Teza este împărțită în cinci capitole. Fiecare dintre acestea are propriile subdiviziuni, conține atât

elemente de cercetare, cât și elemente de creație (originalitate), și contribuie la construcția logică, progresivă, a trenului de argumentare, după cum urmează:

Capitolul 1 este unul introductiv, în care ne ocupăm de încadrarea/delimitarea temei de cercetare, prezentăm stadiul actual al cunoașterii, survolăm critic (puțina) literatură de specialitate și conturăm metodologic principalele întrebări de cercetare și obiective ale cercetării noastre.

Capitolul 2 se intitulează *Contururi ale vieții publice* și schițează conceptual elementele filosofice generale (definitorii și constitutive), precum și biblico-teologice ale noțiunii de viață publică, finalizându-se cu o definiție teologică proprie și cu o propunere de modelul structural al vieții publice.

Capitolul 3, intitulat *Penticostalismul: o explorare a conturilor și miezului identității sale*, face o amplă analiză critică în urma căreia să se poată dobândi o înțelegere (atât panoramică, cât și focalizată) a specificului teologiei și spiritualității penticostale, precum și a implicațiilor acestora pentru formularea unui *lex orandi, lex credendi, lex vivendi* penticostal.

Capitolul 4, *Penticostalism și viață publică: în căutarea unui mod propriu de existență publică*, ne aplecăm riguros asupra relației dintre penticostalismul global și trei dintre marile dimensiuni ale vieții publice, dublată apoi de o amplă sinteză teologică critică, cu scopul de a identifica cea mai reprezentativă postură a acestuia în raport cu viața publică.

În sfârșit, **Capitolul 5**, intitulat sugestiv ***Communio sanctorum: către o teologie penticostală a vieții publice***, demonstrăm că ipoteza noastră de lucru – că noțiunea de *communio sanctorum*, așa cum este ea înțeleasă de penticostalism, are potențialul de a sluji ca element de ancorare teologică a vieții publice – este validă.

Pe scurt, *progresia argumentării* este următoarea: înțelegerea vieții publice, înțelegerea identității penticostalismului, identificarea modului propriu de existență publică a penticostalismului, demonstrarea ipotezei că noțiunea de *communio sanctorum* e viabilă pentru articularea unei teologii penticostale a vieții publice. Cu alte cuvinte, dacă înțelegem ce este viața publică și care este identitatea penticostalismului, vom putea analiza relația dintre cele

două într-o manieră propice găsirii modului său de existență publică, pe care îl postulăm inițial și îl demonstrăm finalmente ca fiind înrădăcinat în înțelegerea penticostală a noțiunii de *communio sanctorum*.

Sinopsa fiecărui capitol

Capitolul 1

Primul capitol este unul introductiv, în care ne ocupăm de încadrarea/delimitarea temei de cercetare, prezentăm stadiul actual al cunoașterii, survolăm critic (puțina) literatură de specialitate și conturăm metodologic principalele întrebări de cercetare și obiective ale cercetării noastre.

Referitor la interacțiunea cu literatura de specialitate – în contextul interdisciplinar în care se plasează teza noastră – facem următoarele precizări. Maniera recenzării este una dublă, adaptată atât complexității temei de studiu, cât și nevoilor specifice lucrării noastre. Astfel, în primă fază, am trecut în revistă doar acele surse de care atârână în mod esențial conturarea câmpului și direcției de cercetare, formularea principalelor întrebări de cercetare și

identificarea obiectivelor majore și de etapă, urmând ca la începutul sau pe parcursul fiecărui capitol să interacționăm critic cu o mulțime de resurse bibliografice, specifice palierului respectiv. În privința „primei faze” a recenziei, cea esențială pentru definirea proiectului nostru, am sistematizat în mod deductiv literatura de specialitate, restrângând treptat cadrul de referință, de la cel *general* (al raportului dintre religie și spațiul public), la cel *mediu* (al relației dintre pentecostalism și viața publică sau al reflecției teologice asupra vieții publice/unor elemente ale ei) și până la cel *particular* (al formulării unor teologii ale vieții publice).

Capitolul 2

Scopul principal al cercetării noastre din acest capitol este conturarea noțiunii de „viață publică”, atât din punct de vedere laic, cât și teologic. Acestuia i se subscriu metodologic, două mari obiective: primul este *înțelegerea* noțiunii de „viață publică”. Ar fi impropriu să încercăm să reflectăm teologic asupra unui subiect pe care nu îl înțelegem. De aceea, prima noastră grijă a fost să explorăm noțiunea din toate unghiurile relevante

și necesare formulării unei definiții avizate, aplecându-ne asupra literaturii laice de specialitate, asupra Sfințelor Scripturi și intrând în dialog cu principalii gânditori și teologi. Al doilea obiectiv este *conceptualizarea* vieții publice prin propunerea, în final, a unei structuri teoretic-gramaticale, care să reflecte cu exigență complexitatea noțiunii. Primul obiectiv presupune un răspuns la întrebarea *ce* este viața publică, al doilea, la întrebarea *cum* este ea organizată și care este „gramatica” ei funcțională.

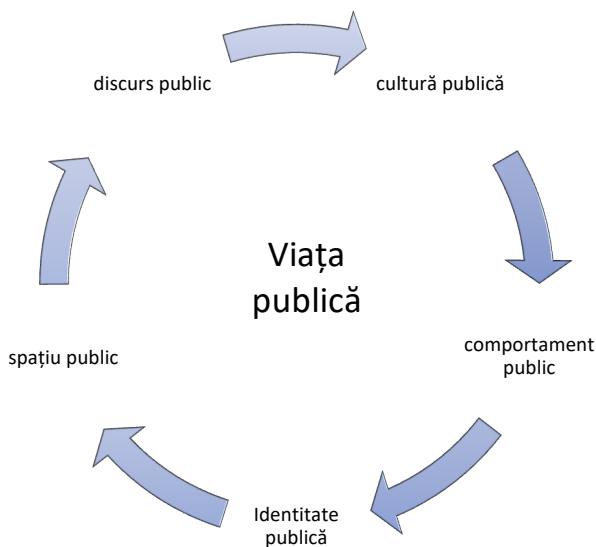
Pentru a asigura atingerea obiectivelor de mai sus, capitolul este împărțit în trei secțiuni. *Prima* se concentrează pe conturarea „marginilor” conceptuale ale vieții publice, urmărind identificarea elementelor definitorii și constitutive, precum și a principalelor repere socio-politice. A *doua* secțiune este dedicată perspectivei biblice și teologice asupra vieții publice. Desigur, este chestionabilă existența noțiunii de „viață publică” – cel puțin în accepțiunea de astăzi, compartimentală, a termenului – în Vechiului Testament sau măcar pe vremea bisericii primare, în Noul Testament. Dar scopul nostru este să vedem în ce fel și în ce măsură textul Sfintei Scripturi adresează

(măcar) aspecte ale vieții extra-casnice/familiale sau privitoare la relația dintre (comunitatea de) credință și societate/cultură. Cea de-a doua parte a acestei secțiuni se axează asupra poziționărilor teologice față de viața publică, dintr-o perspectivă dialogală, comparată. În sfârșit, folosind capitalul de cunoaștere dobândit până în acest punct în urma cercetării, cea de-a *treia* secțiune întrește demersul de conturare a vieții publice, propunând o structură teoretic-gramaticală proprie, pe care intenționăm să o folosim ulterior, pe parcursul tezei, în scopul analizării modului în care penticostalismul global se raportează la viața publică.

În concluzia primului capitol, ținând cont atât de aspectele lingvistice, filosofice, socio-politice, dar și percepțiile teologice, am definit *viața publică* (din punct de vedere teologic) ca viața trăită (atât individual, cât și comunitar) de creștini în sfera publică – formată din constelația Stat, piață, media, școală, societate civilă și comunitățile religioase, în baza identității publice de cetățeni ai unui popor sfânt de legământ al lui Dumnezeu, în spațiul public (și întru sfințirea lui), asumând un discurs public profetic și constructiv, care generează și cultivă o cultură publică (a credinței,

nădejdi și iubirii) și care se manifestă printr-un comportament public ce anticipează, ca mod de existență în lume, sfințenia comunitară și *shalom*-ul Împărăției lui Dumnezeu.

De asemenea, în lumina acestei definiții, am propus o structură gramaticală a vieții publice, organizată prin convergența a cinci elemente: *identitate publică*, *spațiu public*, *discurs public*, *cultură publică* și *comportament public*.

Structura gramaticală a vieții publice, propusă de noi

Capitolul 3

Baza modelului structural propus de noi în capitolul a doilea stă, ca prim element, “identitatea” comunității (sau grupului). Altfel spus, asemenea vieții personale, viața publică se “trăiește” în virtutea unei identități colective societare, construită simbolic și reflectată în imaginea de sine. Prin urmare, formularea unei teologii *pentecostale* a vieții publice trebuie să fie bine ancorată în răspunsul la complexa întrebare “Ce este pentecostalismul?”. Desigur, “ce *este*” nu vizează doar dimensiunea ontologică a ființei Bisericii, ci angajează o serie de alte întrebări, care țin de felul în care pentecostalismul se vede (percepe) pe sine și de referenții identitari care îi definesc identitatea socială.

Capitolul al treilea constituie, așadar, o explorare a identității pentecostale, în lumina spiritualității și teologiei sale distincte. Deși ne-am concentrat asupra pentecostalismului global, ne-am oprit succint și asupra mișcării pentecostale din România, care în anul acesta (2022) își serbează centenarul. Această conturare a profilului și identificare a miezului spiritualității pentecostale ne-a permis, finalmente, să formulăm și adoptăm o metodologie

croită după particularitățile și sensibilitățile teologice ale pentecostalismului, care au înlesnit articularea unei teologii specific pentecostale a vieții publice.

Sarcina explorării identității pentecostale, în complexitatea ei, antrenează două mari direcții de cercetare: schițarea *conturului* și găsierea *miezului*. Primul demers se întemeiază pe o perspectivă panoramică, longitudinală, a cărei conturare poate fi făcută pe baza coordonatelor tipologice, sociale și istorice, a taxonomiei și definițiilor de lucru generate și agreate de diverse abordări științifice. Cel de-al doilea demers ține de privirea în profunzime, de perspectiva focalizată, transversală. Dacă ar fi să plasăm aceste două sarcini într-un plan geometric tridimensional, sarcina schițării conturului ar fi reprezentată de axele lățimii și înălțimii (implicând, simbolic, atât amploarea geografică a răspândirii pentecostalismului, cât și varietatea sa tipologică, pluristratificată), iar sarcina identificării miezului ar constitui axa adâncimii (vizând o pătrundere în profunzime, prin studierea etosului și praxisului pentecostal).

De asemenea, din punct de vedere sociologic, al identității grupului, ambele demersuri vizează atât

decodificarea dimensiunii cognitive, în raport cu clasele de referenți identitari – modul de viață (delimitare, situație geografică, habitat etc.), istoria grupului/memoria colectivă (rezultată din povestiri, scrieri, tradiții, evenimente, care alcătuiesc) demografia, activități, organizare socială și mentalitatea (cadre atitudinale și norme de comportament, reprezentări colective, sistemul de opinii și credințe), cât și analizarea dimensiunii afective, a sentimentului identității, pe baza mai multor componente precum materialitatea, apartenența, unitatea și coerența, continuitatea temporală.

Prin urmare, am survolat panoramic, în prima parte a capitolului, coordonatele globale ale Mișcării, încercând să conturăm, din perspectiva pluridimensională, un contur, mai degrabă decât un portret, a identității penticostale. În acest sens, în am acordat atenție atât unor referenți identitari (relevanți pentru dimensiunea cognitivă a identității sociale), cât și principalelor componente ale dimensiunii afective.

Odată schițat „conturul”, ne-am focalizat apoi pe „adâncimea” spiritualității penticostale, urmărind identificarea unui „miez” al acesteia. Pentru aceasta,

după ce am clarificat definiția spiritualității creștine în genere, am explorat gândirea câtorva teologi pentecostali de seamă, intrând într-un dialog critic cu ideile lor. Am reținut, astfel, că Steven Land susține că spiritualitatea pentecostală constă într-un patos eshatologic comunitar pentru Împărăția lui Dumnezeu. Aceasta presupune o condiționare reciprocă între *ortodoxie*, *ortopraxie* și *ortopatie*, fapt ce anulează dihotomia sterilă și desuetă dintre „rațiune” și „sentimente” și duce la integrarea afectelor în credințele și practicile pentecostale. Deducem, din cele scrise de Land, că spiritualitatea pentecostală este caracterizată de narativitate (manifestată atât prin „povestirea” evangheliei încincite, cât și prin „mărturisirea” lucrărilor miraculoase ale lui Dumnezeu), de prioritatea epistemologică a experienței pnevmatice și de accentuarea rolului comunității de credință în formarea și exprimarea spiritualității. Prin urmare, spiritualitatea pentecostală se întemeiază pe „experiența pentecostală”, care reprezintă modul de existență, acțiune și viețuire al „comunității Regelui”, iar viața liturgică a comunității constituie miezul acesteia. Am mai reținut și ideea că din sarcina

teologică încă nefinalizată a penticostalismului face parte integrarea limbajului sfințeniei cu cel al puterii, precum și o dezvoltare a implicațiilor sociale ale spiritualității.

De la Wolfgang Vondey am învățat 1) că spiritualitatea penticostală poate fi privită ca specie a ludicului religios; 2) că elementele constitutive ale tradiției teologice penticostale globale sunt anamneza comunitară a Cincizecimii, sacramentalitatea orală penticostală; însușirea unui limbaj formularistic al Cincizecimii și conținutul biblic normativ al teologiei rezultate din întâlnirea pnevmatică; 3) că penticostalismul, prin spiritualitatea sa, constituie o (contra-)narațiune alternativă, de contestare a secularismului veacului profan; 4) că „evanghelia deplină” este, prin excelență, narațiunea comprehensivă a spiritualității penticostale; 5) că formarea spiritualității penticostale este puternic influențată de (ne)implicarea socială; și 6) că imaginația penticostală poate constitui o punte metodologică care să ducă „dincolo” de penticostalism, spre o nouă viziune teologică globală.

Fecunda analiză a penticostalismului din perspectiva studiilor rituale, făcută de Daniel Albrecht, ne-a arătat, apoi, că la baza spiritualității penticostale stă „ritualul” (cu ale sale elemente sale fundamentale și complementare, registre și consecințe manifestate prin liminalitate, *communitas*, reflexivitate și transformare), iar la baza ritualului penticostal se află serviciul de închinare al bisericii, adică cultul public penticostal, văzut ca un cadru mistic al întâlnirii cu Dumnezeu.

Am descoperit apoi, pe rând, alături de James K. A. Smith, Christopher Stephenson și Tony Richie, consecințele epistemologice și metodologice ale spiritualității penticostale, precum și modul în care structura practică a acestei spiritualități poate fi aplicată în sfera vieții publice. Axioma teologică clasică a creștinismului – *lex orandi, lex credendi* – poate fi adaptată spiritualității penticostale, devenind *regula spiritualitatis, regula doctrinae*. Dacă ar fi să ținem cont de formula completă a axiome inițiale (...*lex vivendi*), am putea adăuga, fără teama de a interpreta greșit ideile teologilor cu care am dialogat, *regula vita (publica)*.

În finalul celui de-al treilea capitol, am ajuns la concluzia că *„miezul” identității pentecostale este spiritualitatea harismatică a acesteia, care, la rândul ei, este ancorată biblic și experiențial în Cincizecime, este sintetizată teologic în narațiunea hristocentrică a evangheliei depline și este întrupată într-o practică liturgică transformatoare, centrată pe întâlnirea cu Dumnezeu în sânul comunității sfinților.* Ca atare, orice formulare a unei viziuni pentecostale veritabile asupra vieții publice trebuie să se raporteze la contururile globale ale mișcării și, mai ales, să-și însușească teologic și să oglindească metodologic, în mod real, acest miez al identității pentecostale.

Capitolul 4

Care este modul propriu de existență publică a pentecostalismului? Altfel spus, cum se raportează pentecostalismul global la viața publică și care este postura care îl caracterizează cel mai mult, nu doar ca praxis, ci și ca întrupare a identității sale? Acestea sunt principalele întrebări de cercetare cărora ne-am străduit să le răspundem documentat în acest capitol.

Ne-am propus, astfel, ca, în lumina constatărilor celor două capitole precedente și în concordanță cu prioritățile metodologiei stabilite anterior, să ne formăm întâi o *viziune contextuală* asupra modului în care penticostalii au interacționat până acum cu sferele vieții publice (prin explorarea *praxis*-ul penticostal în diferite contexte geografice, inclusiv cel românesc, în raport cu cele trei mari sfere ale vieții publice: politică, economică și culturală), urmând apoi să schițăm o *viziune transversală*, a modului în care constatările noastre se aplică structurii gramaticale a vieții publice, propuse anterior (identitate publică, spațiu public, discurs public, cultură publică și comportament public). Țelul final a fost acela de „distila” rezultatele cercetării sub forma unei sinteze teologice critice, cu scopul de găsi – în dialog și cu alte gramatici situaționale creștine ale vieții publice – modul specific de existență publică a penticostalismului.

Pe deplin conștienți că o analiză a dinamicii relației dintre penticostalism și diferitele sfere ale vieții publice – fie ea chiar și una amplă, care să țină de contextele geografice și socio-politice – ar fi insuficientă pentru înțelegerea „*de ce?*”-ului acestei

relații, partea finală a capitolului patru a fost dedicată demersului interpretării, pe care l-am parcurge în trei etape. Întâi, am prezentat succint patru propuneri de gramatici situaționale ale relației dintre pentecostalism și viață publică. E vorba despre 1) ideal-tipurile weberiene „Hristos – cultură”, propuse de Richard Niebuhr, 2) „modurile” prezenței creștine, propuse de Miroslav Volf, 3) „impulsurile” pentecostale, propuse de Joel Robbins și 4) modelul rețelei rizomatice a „cetății harismatice”, propus de Nimi Wariboko. În al doilea rând, am inițiat un dialog critic cu aceste propuneri, având ca scop atât însușirea elementelor care ne pot fi de folos cercetării, cât și identificarea carențele acestor modele, în raport cu interesele spiritualității și teologiei pentecostale (Cincizecimea și sfințirea). În al treilea rând, am propus un model propriu, sintetizat pe baza constatărilor cercetării noastre și a celorlalte modele studiate, pledând pentru postura *disidenței profetice constructive*.

Capitolul 5

Ultimul capitol al tezei (și cel care întregeste trenul argumentării) își propune să răspundă la trei

întrebări capitale: 1) „Ce este *communio sanctorum*?; 2) „Care este înțelegerea penticostală a noțiunii?”; și 3) „Este noțiunea de *communio sanctorum* viabilă pentru formularea unei teologii penticostale a vieții publice?”.

Pentru aceasta, capitolul este împărțit în trei secțiuni. În prima, prezentăm o privire de ansamblu asupra noțiunii, evidențiind istoricul acesteia, sensurile și interpretările ei teologice, precum și legătura dintre introducerea ei în Crez și reflecția teologică asupra vieții publice. Tot aici vorbim și despre modul în care celebrul teolog protestant Dietrich Bonhoeffer s-a folosit de noțiunea *communio sanctorum* pentru a elabora o ecleziologie cu un profund caracter public.

A doua secțiune e dedicată înțelegerii penticostale a noțiunii și este, la rândul ei, împărțită în trei. În cea dintâi este prezentat *Raportul final* al Dialogului dintre penticostali și romano-catolici de la Riano, Italia (1987-1989). În a doua parte, ne-am aplecat asupra referatului susținut de teologii care reprezentau partea penticostală la acel moment: Peter Kuzmic și Miroslav Volf. Acest ultim document are o valoare deosebită, fiindcă este, probabil, *prima* încercare de definire a înțelegerii penticostale cu privire

la *communio sanctorum*. În partea a treia am prezentat propriile reflecții și concluzii referitoare la înțelegerea pentecostală a sintagmei.

În cadrul celei de-a treia și ultime secțiuni a capitolului, am arătat că există un element teologic care, pe de o parte, reunește toate celelalte „capitole” teologice, fiindcă este legat de toate, iar pe de alta, corespunde atât parametrilor stabiliți de noi la începutul lucrării, cât și exigențelor specifice spiritualității pentecostale, dar și vieții publice: *communio sanctorum*.

În primul rând, din punct de vedere biblic, *communio sanctorum* este o noțiune profund biblică, care, pe de o parte, reiese din lectura teologică a Cincizecimii, iar pe de alta, reflectă cu loialitate atât metanarațiunea biblică a istoriei salvării (de la *creație* la *noua creație*), cât și imaginarul religios al acesteia. O comunitate există în virtutea unei narațiuni articulate și acceptate, care vizează, de regulă, originile și destinul grupului și care interpretează ceea ce se întâmplă în prezent în lumina celor doi poli temporali. Privită din această perspectivă, a rolului său narativ în stabilirea identității publice a Bisericii (care stă, în fapt, la temelia

vieții ei publice), este posibil ca noțiunea de *communio sanctorum*, născută din narațiunea pnevmatică a Cincizecimii, să aibă dublul rol de a descrie atât identitatea, cât și destinul Bisericii. Astfel spus, să interpreteze ce este/face Biserica în public, în lumina a doi poli temporali - Cincizecimea și Eshatonul.

În al doilea rând, din punct de vedere teologic, sintagma *communio sanctorum*, folosită în Crezul Apostolic pentru a descrie Biserica, are meritul de cuprinde în ea două aspecte, definatorii pentru Cincizecime și reprezentative pentru spiritualitatea pentecostală: *părtășia și sfințenia* sau, altfel spus, *părtășia celor sfinți și sfințenia celor din părtășie*.

Cincizecimea, atât ca eveniment istoric, cât și ca narațiune paradigmatică teologic, este extrem de importantă, însă expresia ei vie, în sensul de întrupare sau consecință a ei, este *comunitatea* născută și consacrată la Cincizecime, ancorată în „cultura” ei carismatică, adică Biserica. Cum am defini, în contextul acesta, *communio sanctorum*? Ca o *comuniune în/prin Duhul cu cei sfinți, a comunității celor sfințiți prin Duhul, care se cuminică (împărtășește) cu Duhul și carismele Sale*.

Ecumenic, având în vedere locul important pe care îl ocupă doctrina despre *Communio sanctorum* în teologia Bisericii Romano-Catolice (dar și a altor biserici), precum și faptul că s-a dovedit a fi un excelent *loc comun* pentru înțelegerea reciprocă, aceasta îi va ajuta pe penticostali să se angajeze mai bine în dialogul ecumenic mai larg, atât de necesar.

Propunerea noastră nu contestă nici consensul teologic penticostal actual (prezentat cât se poate de clar în lucrarea de față), că Cincizecimea reprezintă „narațiunea” sau „miezul” teologic al spiritualității penticostale, nici considerația că orice eclezologie penticostală (și nu numai) este de extracție pneumatologică (o continuare a celui de-al treilea „articol” din Crez, referitor la credința în Dumnezeu Duhul Sfânt), ci le confirmă, completându-le. Completarea constă, de fapt, în sublinierea dimensiunii sociale. Ceea ce ne aduce la argumentul final.

Din punct de vedere al relevanței publice, întrucât a oferit inițial Bisericii Primare un motiv teologic pentru a-și (re)gândi relația sa cu viața publică, noțiunea de *communio sanctorum* poate fi utilizată și în penticostalism - care este din ce în ce mai implicat în

viața socială, politică și economică, după cum am văzut în capitolul anterior - ca teme teologice pentru fundamentarea și încadrarea angajamentului public. Ea poate fi aplicată semnificativ și eficient structurii gramaticale a vieții publice, la fiecare nivel: identitate, spațiu, discurs, cultură și comportament.

Concluzii

Am anunțat încă din capitolul introductiv, că pentru a ne atinge scopul cercetării este necesar să putem răspunde preliminar și bine documentat la câteva întrebări, care stau la baza obiectivelor fixate: 1) „Ce este și cum este organizată viața publică?; 2) „Ce este pentecostalismul și care este identitatea sa teologică?” și 3) „Cum a interacționat pentecostalismul global cu viața publică și care este cea mai reprezentativă postură a acestuia în raport cu viața publică?”.

Ca atare, la prima dintre întrebările de mai sus am răspuns în cel de-al doilea capitol, când am conturat, din perspectivă lingvistică, socio-politică și teologică, noțiunea de viață publică. Concluzia la care am ajuns este că, din punct de vedere teologic, „viața publică este viața trăită (atât individual, cât și comunitar) în sfera

publică – formată din constelația Stat, piață, media, școală, societate civilă și comunități religioase – în baza identității publice de cetățeni ai unor popor sfânt de legământ al lui Dumnezeu, în spațiul public (și întru sfințirea lui), asumând un discurs public profetic și constructiv, care generează și cultivă o cultură publică (a credinței, nădejdiei și iubirii) și care se manifestă printr-un comportament public ce anticipează, ca mod de existență în lume, sfințenia comunitară și *shalom*-ul Împărăției lui Dumnezeu”. În lumina acestei definiții, am propus o structură gramaticală pluriformă a vieții publice, organizată prin convergența a cinci elemente: identitate publică, spațiu public, discurs public, cultură publică și comportament public.

Având în vedere că la baza structurii vieții publice stă noțiunea de „identitate publică”, următorul capitol – al treilea – s-a axat pe explorarea identității penticostalismului, în lumina teologiei și spiritualității sale distincte, răspunzând astfel celei de-a doua întrebări de cercetare enunțate mai sus. În urma amplei cercetări întreprinse asupra „conturului”, dar și a „miezului” penticostalismului, am arătat că structura practică a spiritualității penticostale poate fi aplicată

epistemologic vieții publice, sub forma axiomei *regula spiritualitatis, regula doctinae*. Am tras apoi concluzia că „miezul identității pentecostale este spiritualitatea carismatică a acesteia, care, la rândul ei, este ancorată biblic și experiențial în Cincizecime, este sintetizată teologic în narațiunea hristo-centrică a evangheliei depline și este întrupată într-o practică liturgică transformatoare, centrată pe întâlnirea cu Dumnezeu în sânul comunității sfinților”.

De reținut, deci, că evenimentul pnevmatic și paradigmatic al Cincizecimii reprezintă „narațiunea” teologică definitorie a pentecostalismului, iar „renararea” sa liturgică are loc în cadrul cultului bisericii, care se percepe ca o *comunitate a celor sfințiți* prin Duhul. Se poate spune, așadar, că există o „viață publică” a creștinilor pentecostali ce irumpe din cult, o „cultură publică a comunității Cincizecimii”, născută din experiența publică a prezenței și carismelor Duhului, ale cărei „instincte” socio-politice sunt formate în contextul cultului public al comuniunii sfinților.

Ținând cont de aceste importante detalii, următoarea etapă metodologică a fost analizarea – în

capitolul patru (precedent celui de față) – relației dintre penticostalism și viața publică, urmărind identificarea modului de existență publică proprie penticostalismului. Întrucât structura propusă a vieții publice este mult prea vastă pentru a permite o analiză de profunzime, ne-am limitat investigația la praxis-ul penticostal în raport cu trei dimensiuni reprezentative ale vieții publice: cea socio-politică, cea economică și cea culturală. În urma acestei investigații, am descoperit că dimensiunea socio-politică a penticostalismului este caracterizată de *plurivalență*, cea economică, de *mobilitate ascendentă*, iar cea culturală, de *portabilitate*. Toate aceste trăsături sunt strâns legate de viața în comunitate și, teologic vorbind, de percepția apartenenței la „poporul sfânt al lui Dumnezeu”. La finele capitolului anterior, am prezentat și evaluat critic patru modele de „gramatici situaționale” ale relației dintre creștinism și viața publică, după care am identificat trei posturi posibile ale penticostalismului în raport cu lumea (conflict, coabitare, construcție) și am conchis prin a sugera că modul de existență publică propriu penticostalismului (și cel care îl „aranjează” cel mai bine) este *disidența profetică constructivă*. Acest

mod de existență, caracterizat, pe de o parte, de un puternic simț al comuniunii cu Dumnezeu și consacării față de El, iar, pe de alta, de un acut simț al separării de lume, în duhul euharistic al îmbrățișării transformatoare a acesteia, reprezintă întruchiparea firească a felului în care penticostalii (se) înțeleg (pe sine ca) *communio sanctorum*. Trăirea asumată a acestei *disidențe profetice constructive* reclamă un anumit tip de formare spirituală, posibilă doar în comunitatea sfinților, al cărei izvor de imaginație socio-politică, economică și culturală este, atât prin comuniune, cât și prin sfințenie, Cincizecimea.

Toate acestea ne readuc în fața ipotezei de la care am pornit, care s-a confirmat și pe care am demonstrat-o în ultimul capitol, că noțiunea de *communio sanctorum*, așa cum este ea înțeleasă de penticostalism, are potențialul de a sluji ca element de ancorare teologică a vieții publice.

Communio sanctorum are potențialul biblic, teologic, dar și public, de a fi o *paradigmă călăuzitoare* și *constructivă* a unei viziuni teologice specific penticostale cu privire la viața publică.

Desigur, conceptele și categoriile pe care le-am folosit în teză, atât pentru sistematizarea gândirii dogmatice pentecostale, cât și pentru structurarea vieții publice, sunt de ordin hermeneutic, dar rostul lor nu este nici totalizator (având pretenția de a oferi o sumă exhaustivă de elemente), nici totalitar (căutând să domine sau chiar să excludă alte abordări) sau procustian, ci de a ne ajuta să privim dincolo de ele însele, către realitatea complexă și greu de stereotipizat a vieții publice a Bisericii.

Viuțoare direcții de cercetare

Cum „arată” o teologie pentecostală, pe deplin dezvoltată, fundamentată pe *communio sanctorum* și elaborată atent la nivelul celor cinci elementele ale structurii vieții publice, propuse de noi? Dacă identitatea pentecostală publică este aceea a „comunității post-Cincizecime și pre-eshaton”, comunitate a comuniunii și cuminicării sfinților cu cele sfinte, dar și comunitate a disidenței profetice constructive, de dragul și pentru viața lumii, atunci cum ne putem imagina, ca termen generic – o altă propunere personală, pe care sperăm să o dezvoltăm cu altă ocazie,

o „cultură a Cincizecimii”? Care este răspunsul penticostal la secularism și dezvrăjirea lumii sau la pluralismul vieții publice din societățile democratice? Ce presupune o teologie penticostală a vieții publice, construită pe paradigma propusă în această teză, ca răspuns la nedreptatea socială sau „amnezia” istorică a societăților postcomuniste? Cum pot fi adresate populismul politic și discursul urii, în etica socială penticostală, ca parte a comportamentului public, învederat de noi în capitolele precedente? Iată câteva din întrebările care se ridică de îndată ce sarcina pe care ne-am asumat-o în teza de față a fost îndeplinită. Ele reprezintă tot atâtea posibile direcții de cercetare, atât pentru noi, cât și pentru cei care, sperăm, ne vor călca pe urme.

Bibliografie

- ****Biblia sau Sfânta Scriptură*, traducerea Dumitru Cornilescu, Societatea Biblică Interconfesională din România, 1923.
- Ahlstrom, S. E. *A Religious History of the American People*. New Haven, Conn.: Yale University Press, 1972.
- Alexander, Donald, and Sinclair B. Ferguson, eds. *Christian Spirituality: Five Views of Sanctification*. Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1988.
- Alexander, Kimberly Ervin. *Pentecostal Healing: Models in Theology and Practice*. Blandford Forum, UK: Journal of Pentecostal Theology Supplemental Series, Deo Publishing, 2006.
- Althouse, Peter. "Towards a Pentecostal Ecclesiology: Participation in the Missional Life of the Triune God," paper delivered at the 38th Annual Meeting of the Society for Pentecostal Studies, Eugene, OR, March 2009.
- Althouse, Peter. *Spirit of the Last Days: Pentecostal Eschatology in Conversation with Jürgen Moltmann*. New York: T & T Clark International, 2003.
- Anderson, Allan H. & Hollenweger, Walter J., eds. *Pentecostals After a Century: Global Perspectives on a Movement in Transition*. Journal of Pentecostal Theology Supplemental Series 15, Sheffield: Sheffield Academic Press, 1999.
- Anderson, Allan, *An Introduction to Pentecostalism: Global Charismatic Christianity*, Cambridge, 2004, 2013).
- Anderson, Allan, *To the Ends of the Earth: Pentecostalism and the Transformation of World Christianity*, Oxford, 2013.
- Anderson, Allan. "Pentecostal and Charismatic Theology," in Ford, David F., and Muers, Rachel, eds., *The Modern Theologians: An Introduction to Christian Theology Since 1918. Third Edition*. Malden, Massachusetts: Blackwell Publishing Ltd., 2005.
- Anderson, Allan. *An Introduction to Pentecostalism: Global Charismatic Christianity*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2004.
- Anderson, Robert Mapes. *Vision of the Disinherited: The Making of American Pentecostalism*. New York: Oxford University Press, 1979.
- Arthur, William. *Tongue of Fire*. New York: Harper, 1893.

- Atter, Gordon F. *"The Third Force."* Third edition. Caledonia, Ontario: Acts Books, 1970.
- Augello, Joseph Lawrence, Jr. *"The American Wesleyan---Holiness Movement's Doctrine of Entire Sanctification: A Reformulation."* PhD diss., The Southern Baptist Theological Seminary, 2003.
- Ayres, Lewis and Stephen E. Fowl. "(Mis)reading the Face of God: The Interpretation of the Bible in the Church." *Theological Studies* 60 (1999): 513–528.
- Baker, Anthony D. *Diagonal Advance: Perfection in Christian Theology.* Eugene, Ore.: Cascade Books, 2011.
- Balibar, Étienne, *Citizenship,* Polity Press, Malden, MA, 2015.
- Balint, Peter; de Latour, Sophie Guérard, *Liberal Multiculturalism and the Fair Terms of Integration,* Palgrave Macmillan UK, London, 2013, <http://link.springer.com/10.1057/9781137320407>, data accesării: 29 februarie 2020.
- Barbu, Daniel. *Au cetățenii suflet? O teologie politică a societăților post-seculare.* București: Vremea, 2016.
- Baptism, Eucharist and Ministry.* Faith and Order Paper No. 111. Geneva: World Council of Churches, 1982.
- Barth, Karl. *Church Dogmatics.* Vol. IV.1. Edinburgh: T. & T. Clark, 1936.
- Barton, C. Stephen, *Holiness Past and Present,* Londra, T&T Clark, 2003;
- Bechtel, Ken. *"A Premillennialist Pacifism: the Canadian Swiss Mennonite Peace Position."* *Journal of Mennonite Studies* 25 (2007): 89----106.
- Belcher, Jim. *Deep Church: A Third Way Beyond Emerging and Traditional.* Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2009.
- Bevins, Winfield. "A Pentecostal Appropriation of the Wesleyan Quadrilateral," paper delivered at the 35th Annual Meeting of the Society for Pentecostal Studies, Virginia Beach, March 2005.
- Biggar, Nigel. *Behaving in Public: How to Do Christian Ethics.* Grand Rapids, Mich.: Eerdmans, 2011.
- Billingsley, Andrew. *Mighty Like a River: The Black Church and Social Reform.* New York: Oxford University Press, 1999.
- Blocker, Jack S., Jr. *American Temperance Movements: Cycles of Reform.* Boston, Mass.: Twayne Publishers, 1989.
- Blok, Josine, „Citizenship in Classical Athens”, p. 350.

- Blomberg, Craig. *Contagious Holiness: Jesus' Meals with Sinners*. New Studies in Biblical Theology. Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 2005.
- Blore, F. C. "Shall Prohibition Be Defeated?" *The Gospel Trumpet*, 42, no. 9 (3/2/1922): 22-23.
- Blumhofer, Edith Waldvogel. *Restoring the Faith: The Assemblies of God, Pentecostalism, and American Culture*. Urbana, ILL: University of Illinois Press, 1993.
- Bodley, Faye S. "Hans Küng on the Nature of the Church," in *The Spirit and the Mind: Essays in Informed Pentecostalism*, ed. Terry L. Cross & Emerson B. Powery. Lanham, Maryland: University Press of America, 2000.
- Bonhoeffer, Dietrich, *Sanctorum Communio. A Theological Study of the Sociology of the Church*, de Dietrich Bonhoeffer Works, vol. 1, Minneapolis, editura Fortress Press, 1998;
- Botterweck G. Johannes, Helmer Ringgren, John T. Willis, Heinz---Josef Fabry, David E. Green, and Douglas W. Stott, eds. *Theological Dictionary of the Old Testament*.
- Boyce, Richard Nelson. *Leviticus and Numbers*. Westminster Bible Companion. Louisville: Westminster John Knox Press, 2008.
- Braaten, Carl E. and Jenson, Robert W. *Marks of the Body of Christ*. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company, 1999.
- Braga, Corin (coord.), *Concepte și metode în cercetarea imaginarului*. Dezbaterile Phantasma, Iași, Polirom, 2007.
- Bretherton, Luke, *Hospitality as Holiness: Christian Witness amid Moral Diversity*, Aldershot: Ashgate, 2006;
- Bretherton, Luke. *Christianity & Contemporary Politics: The Conditions and Possibilities of Faithful Witness*. Chichester, West Sussex, U.K.: Wiley---Blackwell, 2010.
- Brian, Rustin. *Covering Up Luther*. Eugene, Ore.: Cascade Books, 2013.
- Brower, Kent și Johnson, Andy, *Holiness and Ecclesiology in the New Testament*, Grand Rapids/Cambridge, Wm. B. Eerdmans, 2007;
- Brown, Charles Ewing. *The Meaning of Sanctification*. Anderson, Ind.: Gospel Trumpet Co., 1944.
- Brown, Charles Ewing. *When the Trumpet Sounded: A History of the Church of God Reformation Movement*.

- Budde, Michael L. "More About Voting," *Gospel Trumpet*, 12, no. 47 (11/24/1892): 4.
- Budde, Michael L. *The Borders of Baptism: Identities, Allegiances, and the Church*. Theopolitical Visions. Eugene, Ore.: Cascade Books, 2011.
- Bundy, David D. Book Review of Pavel Bochian, *Biserica lui Dumnezeu si aspecta din viata ei* (Bucuresti: Cultul Penticostal, s/d), in *EPTA Bulletin: Bulletin of the European Pentecostal Theological Association*, Vol. IV, No. 2, 1985: 56-58.
- Burgess, Stanley M. and Van der Maas, Eduard M., eds. *The New International Dictionary of Pentecostal and Charismatic Movements*. Grand Rapids: Zondervan, 2002.
- Burgess, Stanley, ed. *Reaching Beyond: Chapters in the History of Perfectionism*. Peabody, MA: Hendrickson Publishers, 1986.
- Burke Wood, Patricia, *Citizenship, Activism and the City: The Invisible and the Impossible*, 1, Routledge, 2017, <https://www.taylorfrancis.com/books/9781351719292>, data accesării: 29 februarie 2020.
- Burton, Richard. *An Ecclesiology for Effective Ministry at Calvary Pentecostal Church in the Twenty-First Century*. D.Min. diss. Fuller Theological Seminary, 2003.
- Busbridge, Rachel, *Multicultural Politics of Recognition and Postcolonial Citizenship: Rethinking the Nation*, 1, Routledge, 2017, <https://www.taylorfrancis.com/books/9781317215707>, data accesării: 29 februarie 2020.
- Cafardi, Nicholas P. *Voting and Holiness: Catholic Perspectives on Political Participation*. New York: Paulist Press, 2012.
- Callen, Barry L. and Richard P. Thompson, eds. *Reading the Bible in Wesleyan Ways: Some Constructive Proposals*. Kansas City, Mo.: Beacon Hill Press, 2004.
- Cannon, William Ragsdale. *The Theology of John Wesley: With Special Reference to the Doctrine of Justification*. Lanham, Mary.: University Press of America, 1984.
- Cantalamesa, Raniero. *The Eucharist, Our Sanctification*. Collegeville, Minn.: Liturgical Press, 1995.
- Carole, Susan B. "Called into Communion: A Paradigm Shift in Holiness Theology." PhD diss., Calvin Theological Seminary, 2011.

- Carp, Radu *Dumnezeu la Bruxelles. Religia în spațiul public european*, Cluj-Napoca, Eikon, 2009.
- Carson, D.A., J. Woodbridge, editori, *Dumnezeu și Cultura*, Oradea, Editura Cartea Creștină, 2006.
- Carter, J. Kameron. *Race: A Theological Account*. New York: Oxford University Press, 2008. Casaldáliga, Pedro, and J. Ma Vigil. *Political Holiness*. Translated by Paul Burns and Cartledge, Mark, "Spirit-Empowered "Walking Alongside": Towards a Renewal Theology of Public Life", *Journal of Pentecostal Theology* 27.1 (2018) pp. 14-36.
- Castelo, Daniel, *Holiness as Liberal Art*, Wipf & Stock, 2012.
- Cavanaugh, William T., Jeffrey W. Bailey, and Craig Hovey, eds. *An Eerdmans Reader in Contemporary Political Theology*. Grand Rapids, Mich.: Eerdmans, 2012.
- Cavanaugh, William. *The Myth of Religious Violence: Secular Ideology and the Roots of Modern Conflict*. New York: Oxford University Press, 2009.
- Cavanaugh, William. *Migrations of the Holy: God, State, and the Political Meaning of the Church*. Grand Rapids, Mich.: Eerdmans, 2011.
- Cavanaugh, William. *Theopolitical Imagination*. New York: T & T Clark, 2002.
- Cavanaugh, William. *Torture and Eucharist: Theology, Politics, and the Body of Christ*. Challenges in Contemporary Theology. Malden, Mass.: Blackwell Publishers, 1998.
- Chan, Simon. "The Church and the Development of Doctrine," paper delivered at Wycliffe College, Toronto, March 3, 2003. Also published in *Journal of Pentecostal Theology*, 13:1 (2004), pag. 57-77.
- Chan, Simon. *Liturgical Theology: The Church as Worshipping Community*. Downers Grove, Illinois: IVP Academic, 2006.
- Chan, Simon. *Pentecostal Theology and the Christian Spiritual Tradition*. Journal of Pentecostal Theology Supplemental Series, 21. London: Sheffield Academic Press, 2003.
- Clapp, Rodney. *A Peculiar People: the church as culture in a post-christian society*. Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 1996.
- Clark, Matthew S. & Lederle, Henry I. et al, eds. *What is distinctive about Pentecostal Theology?* Mucklenuck, Pretoria: University of South Africa Press, 1989.

- Clear, Valorous. "The Church of God: A Study of Social Adaptation." PhD diss., University of Chicago Divinity School, 1953.
- Clifton, Shane. "On Experience in Australian Pentecostalism," paper delivered at Macquarie University, s/d
- Clifton, Shane. "Pentecostal Ecclesiology: A Methodological Proposal for a Diverse Movement," in *Journal of Pentecostal Theology*, (2007), Vol 15 (2): 213-232.
- Clifton, Shane. "The Spirit and Doctrinal Development: A Functional Analysis of the Traditional Pentecostal Doctrine of the Baptism of the Holy Spirit," in *PNEUMA: The Journal of the Society for Pentecostal Studies*, 29 (2007): 5-23.
- Clifton, Shane. *Pentecostal Churches in Transition: Analysing the developing ecclesiology of the Assemblies of God in Australia*. Leiden; Boston: Brill, 2009.
- Clowney, Edmund P. *The Church*. Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 1995. Colson, Charles. *The Body: Being Light in Darkness*. Dallas: Word Books, 1992.
- Coleson, Joseph, *The Church Jesus Builds: A Dialogue on the Church in the 21st Century*, Indianapolis, Wesleyan Publishing House, 2007;
- Collins, Kenneth J. *Power, Politics and the Fragmentation of Evangelicalism: From the Scopes Trial to the Obama Administration*. Downers Grove, Ill.: IVP Academic, 2012.
- Collins, Kenneth J. *The Theology of John Wesley: Holy Love and the Shape of Grace*. Nashville: Abingdon Press, 2007.
- Colon Emeric, Edgardo Antonio. "'Perfection in Dialogue: An Ecumenical Encounter between Wesley and Aquinas.'" PhD diss., Duke University, 2007.
- Comblin, José. *The Holy Spirit and Liberation*. Translated by Paul Burns. Maryknoll, NY: Orbis Books, 1989.
- Commission on Social Concerns of the Church of God. *Perspectives on Peace*. Anderson, IN: Church of God, 1974.
- Congar, Yves. *I Believe in the Holy Spirit*. Three Volumes in One, translated by David Smith. New York: The Crossroad Publishing Company, 2005.
- Congar, Yves. *The Mystery of the Temple*. Maryland: The Newman Press, 1962.

- Constantineanu, Corneliu, Mihai Handaric, Iosif Riviş-Tipei, Mircea Demean-Dumulesc (editori), *Poporul lui Dumnezeu și societatea*, Arad, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, 2016.
- Constantineanu, Corneliu, *Puterea Evangheliei. Pledoarie pentru Cuvântul lui Dumnezeu*. București, Editura Universitară, 2013.
- Constantineanu, Corneliu, *Trăiți în pace. Dimensiunea socială a reconcilierii în teologia paulină*. Oradea, Casa Cărții & Risoprint, Cluj-Napoca, 2013.
- Coulter, Dale. “The Development of Ecclesiology in the Church of God (Cleveland, TN): A Forgotten Contribution,” in *PNEUMA: The Journal of the Society for Pentecostal Studies*, 29 (2007): 59-85.
- Cox, Harvey. *Fire from Heaven: The Rise of Pentecostal Spirituality and the Reshaping of Religion in the Twenty-First Century*. Reading, Massachusetts: Perseus Books, 1995.
- Cox, Rosie, *Au pairs’ lives in global context: sisters or servants?*, 2015.
- Crawford, Florence, ed. *Apostolic Faith Newsletter*. Los Angeles: Apostolic Faith Mission, 1906.
- Cromartie, Michael. *A Public Faith: Evangelicals and Civic Engagement*. Lanham, Mary.: Rowman & Littlefield, 2003.
- Cross, Terry. “A Response to Clark Pinnock’s “Church in the Power of the Holy Spirit,” in *Journal of Pentecostal Theology*, 14:2 (2006): 175-182.
- Crowe, Terrance Robert. *Pentecostal Unity: Recurring Frustration and Enduring Hopes*. Chicago: Loyola University Press, 1993.
- Dagger, Richard, *Civic virtues: rights, citizenship, and republican liberalism* (Oxford political theory), Oxford University Press, New York, 1997.
- Davies, Ian; Ho, Li-Ching; Kiwan, Dina; Peck, Carla L.; Peterson, Andrew; et al. (ed.), *The Palgrave Handbook of Global Citizenship and Education*, Palgrave Macmillan UK, London, 2018, <http://link.springer.com/10.1057/978-1-137-59733-5>, data accesării: 29 februarie 2020.
- Dayton, Donald W. "Holiness Churches: A Significant Ethical Tradition," *Christian Century* 92, no. 7, February 26, 1975.

- Dayton, Donald W. *American Holiness Movement: A Bibliographic Introduction*. Wilmore, Ky.: B. L. Fisher Library, Asbury Theological Seminary, 1971.
- Dayton, Donald W. and Douglas M. Strong. *Rediscovering an Evangelical Heritage: A Tradition and Trajectory of Integrating Piety and Justice*. Grand Rapids, Mich.: Baker Academic, 2014.
- Dayton, Donald W. *Discovering an Evangelical Heritage*. Peabody, Mass.: Hendrickson, 1976.
- Dayton, Donald. *Theological Roots of Pentecostalism*. Peabody, MA: Hendrickson Publishers, 1987.
- de Vries, Hent, and Lawrence E. Sullivan, eds. *Political Theologies: Public Religions in a Post-Secular World*. New York: Fordham University Press, 2006.
- Del Colle, Ralph. "Communion and the Trinity: The Free Church Ecclesiology of Miroslav Volf – A Catholic Response," in *PNEUMA: The Journal of the Society for Pentecostal Studies*, Vol 22, no.2 (2000): 303-327.
- Del Colle, Ralph. "The Experience of the Divine," in *Chicago Studies*, Vol. 31, No. 3 (1992): 290-300.
- Dempster, Murray A., Klaus, Byron D., & Peterson, Douglas, eds. *Called & Empowered: Global Mission in Pentecostal Perspective*. Peabody: Hendrickson Publishers, 1991.
- Dempster, Murray A., Klaus, Byron D., & Peterson, Douglas, eds. *The Globalization of Pentecostalism: A Religion Made To Travel*. Oxford: Regnum Books International, 1999.
- Dieter, Melvin E. "Primitivism in the American Holiness Tradition", in *Wesleyan Theological Journal* 30/1 (Spring 1995).
- Dieter, Melvin Easterday. ed. *Five Views on Sanctification*. Grand Rapids, Mich.: Academie Books, 1987.
- Dieter, Melvin Easterday. ed. *The Holiness Revival of the Nineteenth Century: Second Edition*. Lanham, Md: Scarecrow Press, 1996.
- Donaldson, W. A. "Let's Talk It Over," *Vital Christianity*, Vol. 87 No. 23 (Nov. 5, 1967): 11.
- Donnelly, D., Denaux, A. & Famarée, J., eds. *The Holy Spirit, the Church and Christian Unity*. Leuven: Leuven University Press, 2005.

- Dorrien, Gary. *Social Ethics in the Making: Interpreting an American Tradition*. Chichester, U.K.: Wiley-Blackwell, 2009.
- Douglas, Mary. *Leviticus as Literature*. New York: Oxford University Press, 1999. Drum, Barry Page. "'The Wesleyan Way: John Wesley's Understanding of Christian Discipline.'" EdD diss., Southeastern Baptist Theological Seminary, 2011.
- Doyle, Dennis M. *Communion Ecclesiology*. Maryknoll, NY: Orbis Books, 2000.
- Duffield, Guy P. and Van Cleave, Nathaniel, M. *Foundations of Pentecostal Theology*. Los Angeles: L.I.F.E. Bible College, 1983.
- Dunn, James D. G. "Models of Christian Community in the New Testament," in *The Church is Charismatic: The World Council of Churches and the Charismatic Renewal*, ed. Arnold Bittlinger. Geneva: World Council of Churches, 1981; 99-116.
- Dunning, H. Ray, ed. *The Second Coming: A Wesleyan Approach to the Doctrine of Last Things*. Kansas City: Beacon Hill Press, 1995.
- Edwards, H. David. "A Pentecostal Perspective on the Church and Its Ministry," in Sandidge, Jerry L., ed., *Roman Catholic/Pentecostal Dialogue (1977-1982): A Study in Developing Ecumenism*, vol. 2. Frankfurt am Main: Peter Lang, 1987: 401-432.
- Elliott, M. W. *Engaging Leviticus: Reading Leviticus Theologically with Its Past Interpreters*. Eugene, Ore.: Cascade Books, 2012.
- Evans, Christopher Hodge, and William R. Herzog, ed. *The Faith of Fifty Million: Baseball, Religion, and American Culture*. Louisville: Westminster John Knox Press, 2002.
- Fahey, David M. *Temperance and Racism: John Bull, Johnny Reb, and the Good Templars*. Lexington: University Press of Kentucky, 1996.
- Faupel, William D. *The Everlasting Gospel: The Significance of Eschatology in the Development of Pentecostal Thought*. Journal of Pentecostal Theology Supplemental Series 10, Sheffield, England: Sheffield Academic Press, 1996.
- Fee, Gordon. *God's Empowering Presence: The Holy Spirit in the Letters of Paul*. Peabody: Hendrickson Publishers, 1994.

- Fee, Gordon. *Paul, the Spirit and the People of God*. Peabody: Hendrickson Publishers, 1996.
- Field, Frank; Willetts, David; Deacon, Alan; Institute for the Study of Civil Society, *Debating pensions self-interest, citizenship and the common good*, Civitas : Institute for the Study of Civil Society, London, 2002, <http://www.civitas.org.uk/pdf/cs24.pdf>, data accesării: 29 februarie 2020.
- Finney, Charles G. *Revivals of Religion*. Virginia Beach: CBN University Press, 1978. Green, Michael. *I Believe in the Holy Spirit*. London: Hodder & Stoughton, 1985.
- Fogel, Robert. *The Fourth Great Awakening & the Future of Egalitarianism*. Chicago: University of Chicago Press, 2000.
- Foth, Richard. "The Church as a Worshipping Community," in Sandidge, ed., *Roman Catholic/Pentecostal Dialogue (1977-1982): A Study in Developing Ecumenism*, vol. 2. Frankfurt am Maim: Peter Lang, 1987: 191-203.
- Fowl, Stephen E. *Theological Interpretation of Scripture*, Cascade Companions. Eugene, Ore.: Cascade Books, 2009.
- Francis McDonagh. Theology and Liberation Series. Maryknoll, N.Y.: Orbis Books, 1994
- Furseth, Inger, „Religion, Gender and Citizenship: Women of Faith, Gender Equality and Feminism”, *NORA - Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 25, 3 (3 iulie 2017), pp. 223–225.
- García-Cabrero, Benilde; Sandoval-Hernández, Andrés; Treviño-Villareal, Ernesto; Diazgranados Ferráns, Silvia; Pérez Martínez, María Guadalupe; et al., *Civics and citizenship theoretical models and experiences in Latin America*, 2017.
- Gause, R. Hollis. "A Pentecostal Response to Pinnock's Proposal," in *Journal of Pentecostal Theology* 14:2 (2006): 183-188.
- Gee, Donald. *A Word to the Wise: Guidelines from Proverbs for Charismatic Believers*. Springfield, Missouri: Gospel Publishing House, 1936.
- Gelpi, Donald L, S.J. *Pentecostalism: A Theological Viewpoint*. New York: Paulist Press, 1971.
- Gillespie, Michael Allen. *The Theological Origins of Modernity*. Chicago: University of Chicago Press, 2008.

- Gonzales, Roberto G.; Sigona, Nando (ed.), *Within and beyond citizenship: borders, membership and belonging*, Routledge, Abingdon, Oxon ; New York, NY, 2017.
- Grayling, A.C. *Alegerea lui Hercule. Plăcerea și datorია în secolul XXI*, traducere de Horia Florian Popescu, Iași, Polirom, 2009.
- Greggs, Tom, ed. *New Perspectives for Evangelical Theology: Engaging with God, Scripture, and the World*. New York: Routledge, 2010.
- Gregory, Brad S. *The Unintended Reformation: How a Religious Revolution Secularized Society*. Cambridge, Mass.: Belknap Press of Harvard University Press, 2012.
- Grenz, Stanley J. & Olson, Roger E. *20th Century Theology: God & the World in a Transitional Age*. Downers Grove, Ill: InterVarsity Press, 1992.
- Haight, Roger S.J. *Christian Community in History, Volume 2: Comparative Ecclesiology*. New York: Continuum Books, 2005.
- Hatch, Nathan. *The Democratization of American Christianity*. New Haven, Conn.: Yale University Press, 1989.
- Hathaway, W.G. *The Gifts of the Spirit in the Church*. London: The Benhill Church Press, 1963.
- Hauerwas, Stanley, *A Community of Character*, Notre Dame, Notre Dame University Press, 1981;
- Hauerwas, Stanley, and Samuel Wells, eds. *The Blackwell Companion to Christian Ethics*. Blackwell Companions to Religion. Malden, Mass.: Blackwell Publishers, 2004.
- Hauerwas, Stanley, *Christian Existence Today. Essays on Church, World, and Living in Between*, Grand Rapids, Baker Books, 1988;
- Hauerwas, Stanley, *Sanctify Them in the Truth: Holiness Exemplified*, Edinburgh, T&T Clark, 1998;
- Hauerwas, Stanley, *The Peaceable Kingdom: A Primer in Christian Ethics*, Notre Dame, Notre Dame University Press, 1983;
- Hauerwas, Stanley. *A Better Hope: Resources for a Church Confronting Capitalism, Democracy, and Postmodernity*. Grand Rapids, Mich.: Brazos Press, 2000.
- Hauerwas, Stanley. *A Community of Character: Toward a Constructive Christian Social Ethic*. Notre Dame, Ind.: University of Notre Dame Press, 1981.

- Hauerwas, Stanley. *Against the Nations: War and Survival in a Liberal Society*. Minneapolis: Winston Press, 1985.
- Hauerwas, Stanley. *In Good Company: The Church as Polis*. Notre Dame: University of Notre Dame Press, 1995.
- Hauerwas, Stanley. *Sanctify Them in the Truth: Holiness Exemplified*. *Scottish Journal of Theology. Current Issues in Theology*. Edinburgh: T&T Clark, 1998.
- Hauerwas, Stanley. *The Peaceable Kingdom: A Primer in Christian Ethics*. Notre Dame, Ind.: University of Notre Dame Press, 1983.
- Hauerwas, Stanley. *War and the American Difference: Theological Reflections on Violence and National Identity*. Grand Rapids, Mich.: Baker Academic, 2011.
- Hauerwas, Stanley. *With the Grain of the Universe: The Church's Witness and Natural Theology: Being the Gifford Lectures Delivered at the University of St. Andrews in 2001*. Grand Rapids, Mich.: Brazos Press, 2001.
- Hays, Richard B. *The Conversion of the Imagination: Paul as Interpreter of Israel's Scripture*. Grand Rapids, Mich.: Eerdmans, 2005.
- Healy, Nicholas M. *Church, World & the Christian Life: Practical-Prophetic Ecclesiology*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.
- Hill, Samuel S. Jr. "A Typology of American Restitutionism: From Frontier Revivalism and Mormonism to the Jesus Movement," in *Journal of the American Academy of Religion*, Vo. 44, No. 1 (Mar., 1976): 65-76.
- Hocken, Peter. "Church, Theology of" in Burgess, Stanley M. & McGee, Gary B., eds.
- Hodges, Melvin L. *A Theology of the Church and Its Mission: A Pentecostal Perspective*. Springfield, Missouri: Gospel Publishing House, 1977.
- Holdcroft, L. Thomas. *Ecclesiology: Christ's Treasure on Earth*. Clayburn, B.C.: CeePiCC, 1992.
- Hollenweger, Walter J. *Pentecostalism: Origins and Development Worldwide*. Peabody, MA: Hendrickson Publishers, 1997.
- Honeycutt, Frank G. *Sanctified Living: More Than Grace and Forgiveness*. Lutheran Voices. Minneapolis: Augsburg Fortress, 2008.

- Hong, Young-Gi. "Church and Mission: A Pentecostal Perspective," in *International Review of Mission*, Vol XC, No. 358 (2001): 289-307.
- Horton, Stanley M., ed. *Systematic Theology, Revised Edition*. Springfield, MO: Logion Press, 2002.
- Hunter, Harold D. "The Resurgence of Spirit Christology," in *European Pentecostal Theological Association Bulletin* (1992). Accesat la: <http://www.fullnet.net/np/archives/writings/epta.html>
- Jacobsen, Douglas. *Thinking in the Spirit: Theologies of the Early Pentecostal Movement*. Bloomington, IN: Indiana University Press, 2003.
- Jay, Eric G. *The Church: Its Changing Image Through Twenty Centuries* (Atlanta: John Knox Press, 1980).
- Jenkins, Philip. *The Next Christendom: The Coming of Global Christianity*. Oxford: Oxford University Press, 2002.
- Jenson, Philip Peter, *Graded Holiness: A Key to the Priestly Conception of the World*, Sheffield, Sheffield Academic Press, 1992;
- Jenson, Robert W. *Systematic Theology, Volume 2: The Works of God*. New York: Oxford University Press, 1999.
- Johns, Cheryl Bridges. "The Adolescence of Pentecostalism: In Search of a Legitimate Sectarian Identity," *PNEUMA: The Journal of the Society for Pentecostal Studies* 17, No. 1 (Spring 1995): 3-17.
- Johnson, Kristen Deede, *Theology, Political Theory, and Pluralism: Beyond Tolerance and Difference.*, Cambridge University Press, Leiden, 2007, <http://public.ebookcentral.proquest.com/choice/publicfullrecord.aspx?p=293378>, data accesării: 29 februarie 2020.
- Johnson, Van. "Defining Pentecostal Identity – Defining Eschatology," paper delivered at Master's College & Seminary, March 26, 2010.
- Jones, Charles Edwin. *The Wesleyan Holiness Movement: A Comprehensive Guide*, Second Edition, Volume Two. Lanham, Mary.: Scarecrow Press, 2005.
- Jones, Kenneth. *Commitment to Holiness*. Anderson, Ind: Warner Press, 1985.
- Jones, Kenneth. *Theology of Holiness and Love*. Lanham, Mary.: University Press of America, 1995. Kaufmann, Yehezkel. *The Religion of Israel, from Its Beginnings to the*

- Babylonian Exile*. Chicago: University of Chicago Press, 1960.
- Kärkkäinen, Veli-Matti. "Pentecostalism and the Claim for Apostolicity: An Essay in Ecumenical Ecclesiology," in *Evangelical Review of Theology*, Vol. 25, no. 4, 2001: 323-336.
- Kärkkäinen, Veli-Matti. "The Church as the Fellowship of Persons: An Emerging Pentecostal Ecclesiology of *Koinonia*," in *PentecoStudies*, vol. 6, no. 1, 2007: 1-15.
- Kärkkäinen, Veli-Matti. "Towards a Theology and Ecclesiology of the Spirit: Marquette University's 1998 Symposium, 'An Advent of the Spirit: Orientations in Pneumatology,'" in *Journal of Pentecostal Theology* 14 (1999): 65-80.
- Kärkkäinen, Veli-Matti. *An Introduction to Ecclesiology*. Downers Grove: InterVarsity Press, 2002.
- Kärkkäinen, Veli-Matti. *Christology: a Global Introduction*. Grand Rapids: Baker Academic, 2003.
- Kärkkäinen, Veli-Matti. *Toward a Pneumatological Theology: Pentecostal and Ecumenical Perspectives on Ecclesiology, Soteriology, and Theology of Mission*, Amos Yong, ed. Lanham, Maryland: University Press of America, 2002.
- Kay, William K. and Dyer, Anne E., eds. *Pentecostalism and Charismatic Studies: A Reader*. London, UK: SCM Press, 2004.
- Kee, Alistair ed. *A Reader in Political Theology*. Philadelphia: Westminster, 1974. Kerr, Fergus. *Theology after Wittgenstein*. 2nd ed. London: SPCK, 1997. [1989]. Kerr, Nathan R. *Christ, History, and Apocalyptic: The Politicians of Christian Mission*. London: SCM Press, 2008.
- Kirkemo, William M. "'Substantialist and Relational Understandings of Entire Sanctification among Church of the Nazarene Clergy.'" DMin diss., Asbury Theological Seminary, 2008.
- Kirwan, Michael. *Political Theology: A New Introduction*. London, England: Darton, Longman and Todd, 2008.
- Kiuchi, Nobuyoshi. *Leviticus*. Nottingham, Eng.: Apollos, 2007.
- Knohl, Israel. "'The Priestly Torah Versus the Holiness School: Ideological Aspects.'" In *Proceedings of the 10th World Congress of Jewish Studies, Division A*. 51----57. Jerusalem: Magnes Press, 1990.

- Knohl, Israel. "'The Priestly Torah Versus the Holiness School: Sabbath and the Festivals.'" *Hebrew Union College Annual* 58, (January 1, 1987): 65----117.
- Knohl, Israel. *The Sanctuary of Silence: The Priestly Torah and the Holiness School*. Minneapolis: Fortress Press, 1995.
- Kotsko, Adam. *The Politics of Redemption: The Social Logic of Salvation*. New York: T & T Clark, 2010.
- Krieder, Alan. *Journey Towards Holiness: A Way of Living for God's Nation*. Basingstoke, Hants: Marshall Pickering, 1986.
- Küng, Hans. *The Church*. Garden City, New York: Doubleday, 1976.
- Kydd, Ronald A.N. *Healing Through the Centuries: Models for Understanding*. Peabody: Hendrickson Publishers, 1998.
- Kydd, Ronald. "The Contribution of Denominationally Trained Clergymen to the Emerging Pentecostal Movement in Canada," in *PNEUMA: The Journal of the Society for Pentecostal Studies* 5 (Spring, 1983): 17-33.
- Kymlicka, Will; Norman, W. J. (ed.), *Citizenship in diverse societies*, Oxford University Press, Oxford; New York, 2000.
- Lancaster, John. *The Spirit-filled Church*. Cheltenham, UK: Grenehurst Press, 1973.
- Land, Steven J. *Pentecostal Spirituality: A Passion for the Kingdom*. Sheffield: Sheffield Academic Press, 1992.
- Land, Steven, *Spiritualitatea pentecostală. O pasiune pentru împărăție*. Oradea, Editura Casa cărții, 2013.
- Lawrance, Benjamin N.; Stevens, Jacqueline (ed.), *Citizenship in question: evidentiary birthright and statelessness*, Duke University Press, Durham, 2017.
- Laytham, D. Brent., ed. *God Is Not-----: Religious, Nice, "'One of Us,'" an American, a Capitalist*. Grand Rapids, Mich.: Brazos Press, 2004.
- Lee, Edgar R., ed. *He Gave Apostles: Apostolic Ministry in the 21st Century*. Springfield, MO: Assemblies of God Theological Seminary, 2005.
- Lee, Paul D. *Pneumatological Ecclesiology in the Roman Catholic-Pentecostal Dialogue: A Catholic Reading of the Third Quinquennium (1985-1989)*. Dissertatio Ad Lauream in Facultate S. Theologiae Apud Pontificiam Universitatem S. Thomae in Urbe, Rome, 1994.

- Lincoln, C. Eric and Lawrence H. Mamiya, *The Black Church in African American Experience*. Durham, NC: Duke University Press, 1990.
- Lindbeck, George. "The Story-Shaped Church: Critical Exegesis and Theological Interpretation," in Fowl, Stephen E., ed. *The Theological Interpretation of Scripture: Classic and Contemporary Readings*. Cambridge, MA: Blackwell Publishers, 1997: 39- 52.
- Lindström, Harald. *Wesley and Sanctification: A Study in the Doctrine of Salvation*. Wilmore, Ken.: Francis Asbury Publishing Co., 1981.
- Lodahl, Michael si Oord, Thomas Jay, *Relational Holiness: Responding to the Call of Love*, Kansas City, Beacon Hill Press, 2005;
- Lodahl, Michael si Powell, Samuel - editori, *Embodied Holiness: A Corporate Theology of Spiritual Growth*, Downers Grove, editura InterVarsity Press, 1999;
- Lohfink, Gerhard. *Jesus and Community*. Philadelphia: Fortress Press, 1984.
- Long, D. Stephen, Nancy Ruth Fox, and Tripp York. *Calculated Futures: Theology, Ethics, and Economics*. Waco, Tex.: Baylor University Press, 2007.
- Long, D. Stephen. *John Wesley's Moral Theology: The Quest for God and Goodness*. Nashville: Kingswood Books, 2005.
- Long, D. Stephen. *Living the Discipline: United Methodist Theological Reflections on War, Civilization, and Holiness*. Grand Rapids, Mich.: Eerdmans, 1992.
- Long, Kathryn. *The Revival of 1857----1858: Interpreting an American Religious Awakening*. New York: Oxford University Press, 1998.
- Losoncz, Péter, Mika Luomaaho, and Aakash Singh. *The Future of Political Theology Religious and Theological Perspectives*. Farnham, Surrey, England: Ashgate, 2011.
- Lowery, Kevin Twain. *Salvaging Wesley's Agenda: A New Paradigm for Wesleyan Virtue Ethics*. Princeton Theological Monograph Series. Eugene, Ore.: Pickwick Publications, 2008.
- Lumen Gentium: Dogmatic Constitution on the Church*. Translated by St. Charles Borromeo, 1964.

- Lyon, David & Van Die, Margaret, eds. *Rethinking Church, State and Modernity: Canada between Europe and America*. Toronto: University of Toronto Press, 2000.
- Macchia, Frank *Baptized in the Spirit: A Global Pentecostal Theology*. Grand Rapids: Zondervan, 2006.
- Macchia, Frank Pinnock's Pneumatology: A Pentecostal Appreciation," in *Journal of Pentecostal Theology* 14:2 (2006): 167-173.
- Macchia, Frank. "Christian Experience and Authority in the World: A Pentecostal Viewpoint," in *Ecumenical Trends* September 2002: 10-14.
- Macchia, Frank. "Sighs Too Deep for Words: Toward a Theology of Glossolalia," in *Journal of Pentecostal Theology* 1 (1992): 47-73.
- Macchia, Frank. "Signs of Grace in a Graceless World: The Charismatic Structure of the Church in Trinitarian Perspective," 2006. Accesată la: <http://www.glopent.net/Members/jhaustein/macchia-2006.pdf>.
- Macchia, Frank. "The Nature and Purpose of the Church: A Pentecostal Response," paper delivered at the 34th Annual Meeting of the Society for Pentecostal Studies, Virginia Beach, March 2005. Also published in *Ecumenical Trends* 34 (2005): 97-102.
- Macchia, Frank. "The Tongues of Pentecost: A Pentecostal Perspective on the Promise and Challenge of Pentecostal/Roman Catholic Dialogue," in *Journal of Ecumenical Studies* 35:1 (Winter 1998): 1-18.
- Măcelaru, Marcel V., *Discursul etno-național în Biblia Ebraică. Repere metodologice în analiza narațiunilor istoriografice veterotestamentare*, București, Editura Universitară, 2012.
- Măcelaru, Marcel V., *Identitate între povară și privilegiu. Reprezentări ale poporului sfânt în literatură deuteronomistă*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2012
- MacIntyre, Alasdair C. *After Virtue: A Study in Moral Theory*. 3rd ed. Notre Dame, Ind.: University of Notre Dame Press, 2007. [1981].
- MacNutt, Francis. *Healing*. Altamonte Springs, FLA: Creation House, 1988.
- Maddox, Randy L. *Responsible Grace: John Wesley's Practical Theology*. Nashville: Kingswood Books, 1994.

- Maddox, Randy L., and Theodore Runyon, eds. *Rethinking Wesley's Theology for Contemporary Methodism*. Nashville: Kingswood Books, 1998.
- Mannion, Gerard si Mudge, S. Lewis, *The Routledge Companion to the Christian Church*, New York/London, Routledge, 2008;
- Mannoia, Kevin W. and Don Thorsen, eds. *The Holiness Manifesto*. Grand Rapids, Mich.: Eerdmans, 2008.
- Manolescu, Anca. *Stilul religiei în modernitatea târzie*, Iași, Polirom, 2011.
- Martin, David. *Pentecostalism: The World Their Parish*. Malden, Massachusetts: Blackwell Publishers, 2002.
- Martinez, Gaspar. *Confronting the Mystery of God: Political, Liberation and Public Theologies*. New York: Continuum, 2001.
- Marty, Martin E. *Righteous Empire: The Protestant Experience in America*. The Dial Press, New York: 1970.
- Martyn, J. Louis. *Galatians: A New Translation with Introduction and Commentary*. The Anchor Bible. New York: Doubleday, 1998.
- Massey, James Earl. *African Americans and the Church of God, Anderson, Indiana: Aspects of a Social History*. Anderson, Ind.: Anderson University Press, 2005.
- Mathewes, T. Charles, *A Theology of Public Life*, Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
- Matias, Gonçalo, *Citizenship as a Human Right*, Palgrave Macmillan UK, London, 2016, <http://link.springer.com/10.1057/978-1-137-59384-9>, data accesării: 29 februarie 2020.
- McCann, Dennis, and Patrick D. Miller, eds. *In Search of the Common Good*. Theology for the Twenty-First Century. New York: T & T Clark, 2005.
- McCarthy, David Matzko, and M. Therese Lysaught, eds. *Gathered for the Journey: Moral Theology in Catholic Perspective*. Grand Rapids, Mich.: Eerdmans, 2007.
- McKnight, Scot and Joseph B. Modica, eds. *Jesus Is Lord, Caesar Is Not: Evaluating Empire in New Testament Studies*. Downers Grove, Ill.: InterVarsity, 2013.
- McLoughlin, William G. *Revivals, Awakenings, and Reforms*. Chicago: University of Chicago Press, 1978.

- Menges, A. K. "Questions Answered," *Gospel Trumpet*, 16, no. 43 (10/29/1896): 2.
- Menzies, William W., and Menzies, Robert P. *Spirit and Power: Foundations of Pentecostal Experience*. Grand Rapids: Zondervan, 2000.
- Metz, Johannes Baptist. *A Passion for God: The Mystical-Political Dimension of Christianity*. Translated by James Matthew Ashley. New York: Paulist Press, 1998.
- Milbank, John. *The Future of Love: Essays in Political Theology*. London: SCM, 2009.
- Milbank, John. *Theology and Social Theory: Beyond Secular Reason*. Signposts in Theology. Cambridge, Mass.: Blackwell Publishers, 1990.
- Milgrom, Jacob. *Leviticus 1---16: A New Translation with Introduction and Commentary*. The Anchor Bible. New York: Doubleday, 1991.
- Milgrom, Jacob. *Leviticus 17---22: A New Translation with Introduction and Commentary*. The Anchor Bible. New York: Doubleday, 2000.
- Milgrom, Jacob. *Leviticus 23---27: A New Translation with Introduction and Commentary*. The Anchor Bible. New York: Doubleday, 2001.
- Milgrom, Jacob. *Leviticus: A Book of Ritual and Ethics: A Continental Commentary*. Continental Commentaries. Minneapolis: Fortress Press, 2004.
- Minear, Paul S. *Images of the Church in the New Testament*. Louisville, Kentucky: Westminster John Knox Press, 1960.
- Mitchell, Henry H. *Black Church Beginnings: The Long---Hidden Realities of the First Years*.
- Moberg, David O. *The Great Reversal: Evangelism and Social Concern*. Philadelphia: J. B. Lippincott & Co., 1977.
- Moberg, David O. *Wholistic Christianity*. Elgin, Ill.: Brethren Press, 1985.
- Moltmann, Jürgen, and Kuschel, Karl-Josef, eds. *Pentecostal Movements as an Ecumenical Challenge*. London: SCM Press, 1996.
- Moltmann, Jürgen. *The Crucified God: The Cross of Christ as the Foundation and Criticism of Christian Theology*. 1st U.S. ed. New York: Harper & Row, 1974. [1973].
- Moltmann, Jürgen. *The Source of Life: The Holy Spirit and the Theology of Life*. Minneapolis: Fortress Press, 1997.

- Moltmann, Jürgen. *The Spirit of Life: A Universal Affirmation*. Minneapolis: Fortress Press, 1992.
- Moyer, Bruce Eugene. "The Doctrine of Christian Perfection: A Comparative Study of John Wesley and the Modern American Holiness Movement." PhD diss., Marquette University, 1992.
- Mudge, S. Lewis, *Rethinking the Beloved Community: Ecclesiology, Hermeneutics, Social Theory*, Lanham, University Press of America, 2001;
- Mudge, S. Lewis, *The Church as Moral Community: Ecclesiology and Ethics in Ecumenical Debate*, New York, Continuum, 1998;
- Mudge, S. Lewis, *The Sense of a People: Toward a Church for the Human Future*, Philadelphia, Trinity, 1992;
- Neill, Stephen. *A History of Christian Missions*. London: Penguin Books, 1965.
- Newbigin, Lesslie. *The Household of God: Lectures on the Nature of the Church*. London: SCM Press, 1953.
- Nihan, Christophe. *From Priestly Torah to Pentateuch: A Study in the Composition of the Book of Leviticus*. Tübingen, Germany: Mohr Siebeck, 2007.
- Noll, Mark A. *A History of Christianity in the United States and Canada*. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company, 1992.
- Noll, Mark A. *The Old Religion in a New World: The History of North American Christianity*. Grand Rapids, Mich.: Eerdmans, 2002.
- Nugent, John C. *The Politics of Yahweh: John Howard Yoder, the Old Testament, and the People of God*. Theopolitical Visions. Eugene, Ore.: Cascade Books, 2011.
- O'Donovan, Oliver. *The Desire of the Nations: Rediscovering the Roots of Political Theology*. Cambridge, Eng.: Cambridge University Press, 1996.
- O'Neal, Sean S. *Bridges to People: Communicating Jesus to People and Growing Missional Churches in a Multi-ethnic World*. Xulon Press, 2007.
- Oden, Thomas C. *Life in the Spirit, Systematic Theology: Volume Three*. Peabody, Ma: Prince Press, 1992.
- Packer, J. I. și Thomas C. Oden, *O singură credință. Consensusul evanghelic*, Oradea, Editura Casa Cărții, 2009.

- Parham, Charles F. *The Sermons of Charles F. Parham*. New York: Garland Publishing, Inc., 1985.
- Paris, Arthur E. *Black Pentecostalism: Southern Religion in an Urban World*. Amherst, MA: The University of Massachusetts Press, 1982.
- Parker, Julia(Author), „Citizenship, Work and Welfare : Searching for the Good Society”, p. 226.
- Parkinson, G. H. R, *Encyclopaedia of Philosophy.*, Taylor and Francis, Hoboken, 2012, <https://public.ebookcentral.proquest.com/choice/publicfullrecord.aspx?p=179747>, data accesării: 29 februarie 2020.
- Pearlman, Myer. *Knowing the Doctrines of the Bible*. Springfield, Missouri: Gospel Publishing House, 1937.
- Peterson, David. *Possessed by God: A New Testament Theology of Sanctification and Holiness*. New Studies in Biblical Theology. Leicester, England: Apollos, 1995.
- Pew Forum on Religion & Public Life, “Lobbying for the Faithful: Religious Advocacy Groups in Washington, D.C.” Pew Research Center, November 21, 2011.
- Phillips, Elizabeth. *Political Theology: A Guide for the Perplexed*. New York: T&T Clark International, 2012.
- Pinches, Charles Robert, Kelly S. Johnson, and Charles M. Collier, eds. *Unsettling Arguments: A Festschrift on the Occasion of Stanley Hauerwas's 70th Birthday*. Eugene, Ore.: Cascade Books, 2010.
- Pinnock, Clark H. *Flame of Love: A Theology of the Holy Spirit*. Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 1996.
- Pinnock, Clark. “Church in the Power of the Holy Spirit: The Promise of Pentecostal Ecclesiology,” keynote address delivered at the 34th Annual Meeting of the Society for Pentecostal Studies, Virginia Beach, March 11, 2005. Publicat in *Journal of Pentecostal Studies* 14.2 (2006), 147-165.
- Pleins, J. David. *The Social Visions of the Hebrew Bible: A Theological Introduction*. Louisville: Westminster John Knox, 2001.
- Poorthuis, Marcel, and Joshua Schwartz, eds. *Purity and Holiness: The Heritage of Leviticus*. Jewish and Christian Perspectives Series. Boston: Brill, 2000.
- Pukallus, Stefanie, *Representations of European citizenship since 1951*, Palgrave Macmillan, London, 2016.

- Purkiser, W. T. *Called Unto Holiness: Volume 2: the Second Twenty-Five Years, 1933-58*. Kansas City, Mo: Nazarene Publishing House, 1983.
- Quanstrom, Mark R. "The Doctrine of Entire Sanctification in the Church of the Nazarene: From the Conquest of Sin to a New Theological Realism, 1905-----1997." PhD diss., Saint Louis University, 2000.
- Quanstrom, Mark R. *A Century of Holiness Theology: The Doctrine of Entire Sanctification in the Church of the Nazarene 1905 to 2004*. Kansas City: Beacon Hill Press, 2004.
- Radner, Ephraim. *A Brutal Unity: The Spiritual Politics of the Christian Church*. (Waco, Tex.: Baylor University Press, 2012.
- Radner, Ephraim. *Leviticus*. Brazos Theological Commentary on the Bible. Grand Rapids, Mich.: Brazos Press, 2008.
- Radner, Ephraim. *The End of the Church: A Pneumatology of Christian Division in the West*. Grand Rapids: Eerdmans, 1998.
- Rasmussen, Arne. *The Church as Polis: From Political Theology to Theological Politics as Exemplified by Jürgen Moltmann and Stanley Hauerwas*. Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press, 1995.
- Rasmussen, Larry, *Moral Fragments and Moral Community: A Proposal for Church in Society*, de Minneapolis, Fortress Press, 1993.
- Rauschenbusch, Walter, Anthony Campolo, and Paul B. Raushenbush. *Christianity and the Social Crisis in the 21st Century: The Classic That Woke up the Church*. New York: HarperOne, 2007.
- Rauschenbusch, Walter. *Christianity and the Social Crisis*. New York: The Macmillan Company, 1907.
- Reed, David A. "In Jesus' Name": *The History & Beliefs of Oneness Pentecostals*. JPTSup Series 31. Blandford Forum, UK: Deo Publishing, 2008.
- Reed, W. E. *A Story to Tell*. Anderson, Ind.: Gospel Trumpet Co., 1955.
- Rees, Seth Cook. *The Ideal Pentecostal Church*. 1897. Obținut de la <http://www.raptureready.com/resource/rees/rees.html>

- Rendtorff, Rolf, Robert A. Kugler, and Sarah Smith Bartel, eds. *The Book of Leviticus: Composition and Reception*. Supplements to Vetus Testamentum. Boston: Brill, 2003.
- Ricci, David M., *Good citizenship in America*, Cambridge University Press, Cambridge, UK ; New York, 2004.
- Riggle, H. M. *The Kingdom of God*. Gospel Trumpet Publishing Co., Moundsville, West Virginia: 1899.
- Robeck, Cecil M. *The Azusa Street Mission and Revival: the birth of the global Pentecostal Movement*. Nashville: Thomas Nelson Publishers, 2006.
- Robeck, Cecil M., and Sandidge, Jerry L. "The Ecclesiology of KOINONIA and Baptism: A Pentecostal Perspective," in *Journal of Ecumenical Studies*, 27:3, Summer 1990.
- Robson, R. Brian. "A Response to Dr. Simon Chan's "The Church and the Development of Doctrine,"" paper presented at "The Spirit in Tradition? A Dialogue with Pentecostals on Church, Spirit and Doctrine"; Wycliffe College, March 3, 2003.
- Robson, R. Brian. "The Spirit-driven Church: Towards a Pentecostal Ecclesiology," M.T.S. Thesis, Wycliffe College, Spring 2000.
- Román, Ediberto, *Citizenship and its exclusions: a classical, constitutional, and critical race critique* (Critical America), New York University Press, New York, N.Y., 2010.
- Ross, Allen P. *Holiness to the Lord: A Guide to the Exposition of the Book of Leviticus*. Grand Rapids, Mich.: Baker Academic, 2006.
- Ryan, Mark. *The Politics of Practical Reason: Why Theological Ethics Must Change Your Life*. Theopolitical Visions. Eugene, Ore.: Cascade Books, 2011.
- Sawyer, John F. A. *Reading Leviticus: A Conversation with Mary Douglas*. Journal for the Study of the Old Testament. Sheffield, Eng: Sheffield Academic Press, 1996.
- Schmemmann, Alexander. *For the Life of the World: Sacraments and Orthodoxy*. Crestwood, N.Y.: St. Vladimir's Seminary Press, 1973.
- Schmidt, Jean Miller. *Souls or the Social Order: The Two---Party System in American Protestantism*. Brooklyn, NY: Carlson, 1991.

- Scott, Peter, and William T. Cavanaugh, eds. *The Blackwell Companion to Political Theology*. Malden, Mass.: Blackwell Publishers, 2004.
- Shatzer, Jacob. *A Spreading and Abiding Hope: A Vision for Evangelical Theopolitics*. Theopolitical Visions, 18. Eugene, Ore.: Cascade Books, 2015.
- Shaull, Richard & Cesar, Waldo. *Pentecostalism and the Future of the Christian Churches*. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company, 2000.
- Shectman, Sarah, and Joel S. Baden, eds. *The Strata of the Priestly Writings: Contemporary Debate and Future Directions*. Abhandlungen Zur Theologie Des Alten Und Neuen Testaments. Zürich: TVZ, Theologischer Verlag Zürich, 2009.
- Sherrill, John L. *They Speak with Other Tongues*. Grand Rapids: Baker Book House, 1964.
- Sherwood, Stephen K. *Leviticus, Numbers, Deuteronomy*. Collegeville, Minn.: Liturgical Press, 2002.
- Simuț, Corneliu, *Studii de teologie dogmatică*. Oradea: Editura Universității Emanuel, 2007.
- Sizer, Sandra “Politics and Apolitical Religion: The Great Urban Revivals of the Late Nineteenth Century,” *Church History* 48 (March 1979): 81----98.
- Smith, John W. V.. *The Quest for Holiness & Unity: A Comprehensive History of the Church of God Reformation Movement*. Revised and expanded by Merle D. Strege. 2nd ed. Anderson, Ind.: Warner Press, 2009. [1980].
- Smith, Timothy L. *Called Unto Holiness: The Story of the Nazarenes: The Formative Years*. Kansas City: Nazarene Publishing House, 1962.
- Smith, Timothy L. *Revivalism and Social Reform: American Protestantism on the Eve of the Civil War* (Baltimore, Md.: The Johns Hopkins University Press, 1980), [1957].
- Snyder, Howard A. *The Radical Wesley & Patterns for Church Renewal* (Downers Grove: Inter-Varsity Press, 1980).
- Sobrinho, Jon. “Political Holiness: A Profile.” Translated by Dinah Livingstone. In *Martyrdom Today*, edited by Johannes Baptist Metz, Edward Schillebeeckx, and Marcus Lefébure. 18----23. Concilium. New York: Seabury Press, 1983.

- Sobrin, Jon. *Spirituality of Liberation: Toward Political Holiness*. Translated by Robert R. Barr. Maryknoll, N.Y.: Orbis Books, 1988.
- Spittler, Russell P. *The Church: The People of God in the Scriptures and Through the Centuries*. Springfield, MO: Gospel Publishing House, 1977.
- Spittler, Russell P., ed. *Perspectives on the New Pentecostalism*. Grand Rapids: Baker Book House, 1976.
- Spurling, Richard G., Jr. *The Lost Link*. Cleveland, TN: Church of God, 1920.
- Stackhouse, Jr., John G., ed. *Evangelical Ecclesiology: Reality or Illusion?* Grand Rapids: Baker Academic, 2003.
- Stafford, Gilbert W. *Church of God at the Crossroads*. Anderson, Indiana: Warner Press, 2000.
- Stafford, Gilbert W. *Signals at the Crossroads: The Church of God in the Twenty---first Century*. Anderson, Ind.: Warner Press, 2011.
- Stafford, Gilbert W. *Theology for Disciples: Systematic Considerations About the Life of Christian Faith*. Anderson, Ind.: Warner Press, 1996.
- Stafford, Gilbert W. *Vision for the Church of God at the Crossroads*. Anderson, Ind.: Warner Press, 2002.
- Staniloae, Dumitru. *Theology and the Church*. Translated by Robert Barringer. Crestwood, NY: St. Vladimir's Seminary Press, 1980.
- Staples, Rob L. "Things Shakeable and Things Unshakeable in Holiness Theology." The Edwin Crawford Lecture presented at the Conference on Revisioning Holiness at Northwest Nazarene University, Nampa, ID, February 2007.
- Steven, J. Land, *Pentecostal Spirituality: A Passion for the Kingdom, Journal of Pentecostal Theology*, Sheffield, editura Sheffield Academic Press, 1993;
- Stout, Jeffrey, and Robert MacSwain, eds. *Grammar and Grace: Reformulations of Aquinas and Wittgenstein*. London: SCM, 2004.
- Stout, Jeffrey. *Democracy and Tradition*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2004.
- Strong, Douglas M. *Perfectionist Politics: Abolitionism and the Religious Tensions of American Democracy*. Syracuse: Syracuse University Press, 1999.

- Stronstad, Roger. *The Charismatic Theology of St. Luke*. Peabody, MA: Hendrickson Publishers, 1984.
- Stronstad, Roger. *The Prophethood of All Believers: A Study in Luke's Charismatic Theology*. London: Sheffield Academic Press, 1999.
- Sun, Henry T. C. "An Investigation into the Compositional Integrity of the so-called Holiness Code (Leviticus 17-26)." Phd. diss., Claremont Graduate University, 1990.
- Suttle, Tim. *An Evangelical Social Gospel?: Finding God's Story in the Midst of Extremes*. Eugene, Ore.: Cascade Books, 2011.
- Suurmond, Jean-Jacques. *Word & Spirit at Play: Towards a Charismatic Theology*. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company, 1994.
- Sweeney, Douglas. *The American Evangelical Story: A History of the Movement*. Grand Rapids, Mich.: Baker Academic, 2005.
- Synan, Vinson, ed. *The Century of the Holy Spirit: 100 Years of Pentecostal and Charismatic Renewal*. Nashville, TN: Thomas Nelson Publishers, 2001.
- Synan, Vinson, ed. *Aspects of Pentecostal-Charismatic Origins*. Plainfield, NJ: Logos International, 1975.
- Synan, Vinson. *The Holiness-Pentecostal Movement in the United States*. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company, 1971.
- Tackett, Zachary M. "Evidence(s) Of Spirit Baptism In The Life Of The Church: William Piper and Chicago's Stone Church As A Case Study," paper presented at the 39th Annual Meeting of the Society for Pentecostal Studies, Minneapolis, MN, March, 2010.
- Tan-Chow May Ling. *Pentecostal Theology for the Twenty-first Century*. Aldershot, England: Ashgate, 2007.
- Taylor, Charles. *A Secular Age*. Cambridge, Mass.: Belknap Press of Harvard University Press, 2007.
- Taylor, Mark L. *The Theological and the Political: On the Weight of the World*. Minneapolis: Fortress Press, 2011.
- Taylor, Richard S. *A Right Conception of Sin*. Kansas City: Beacon Hill Press, 1945. Telushkin, Joseph. *Biblical Literacy*. New York: Morrow, 1997.
- The Latter Rain Evangel*. Newsletter of Stone Church, Chicago: 1906.

- The Nature & Purpose of the Church*. Faith and Order Paper No. 181, 1998. Moltmann, Jürgen. *The Church in the Power of the Spirit: A Contribution to Messianic Ecclesiology*. Translated by Margaret Kohl. Minneapolis: Fortress Press, 1977.
- Thomas John Christopher, *Toward a Pentecostal Ecclesiology*, Cleveland, CPT Press, 2010;
- Thomas, John Christopher. "Pentecostal Theology in the Twenty-First Century," in *PNEUMA: The Journal of the Society for Pentecostal Studies*, Vol. 20 (1), Spring 1998: 3-19.
- Thompson, Andrew C. "From Societies to Society." *Methodist Review*, Vol. 3 (2011): 141– 72.
- Torrance, Thomas F. *The Mediation of Christ*. Colorado Springs: Helmers & Howard, 1992. Turner, Max. *Power from on High: The Spirit in Israel's Restoration and Witness in Luke-Acts*. Sheffield: Sheffield Academic Press, 1996.
- Trevaskis, Leigh M. *Holiness, Ethics and Ritual in Leviticus*. Hebrew Bible Monographs. Sheffield, Eng.: Sheffield Phoenix Press, 2011.
- Troeltsch Ernst, *The Social Teaching of the Christian Churches*, trad. Olive Wynon, Louisville, editura Westminster/John Knox, 1992;
- Tugwell, Simon, Hocken, Peter, Every, George, & Mills, John Orme. *New Heaven? New Earth? An Encounter with Pentecostalism*. London: The Anchor Press, 1976.
- Twelftree, Graham H. *People of the Spirit: Exploring Luke's View of the Church*. Grand Rapids: Baker Academic, 2009.
- Valantasis, Richard. *Centuries of Holiness: Ancient Spirituality Refracted for a Postmodern Age*. New York: Continuum, 2005.
- Valliere, Paul. *Holy War and Pentecostal Peace*. New York: The Seabury Press, 1983. Wimber, John & Springer, Kevin. *Power Evangelism*. Ventura, CA: Regal Books, 1986.
- Van Gelder, Craig. *The Essence of the Church: A Community Created by the Spirit*. Grand Rapids: Baker Book House, 2000.
- Van Gelder, Craig. *The Ministry of the Missional Church: A Community Led by the Spirit*. Grand Rapids: Baker Book House, 2007.
- Villafañe, Eldin. *The Liberating Spirit*. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Co., 1993.

- Volf, Miroslav. *A Public Faith: How Followers of Christ Should Serve the Common Good*. Grand Rapids, Mich.: Brazos Press, 2011.
- Volf, Miroslav. *After Our Likeness: The Church as the Image of the Trinity*. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company, 1998.
- Volume 12. Grand Rapids, Mich: Eerdmans, 2003.
- Vondey Wolfgang, *Beyond Pentecostalism: The Crisis of Global Christianity and the Renewal of the Theological Agenda*. Pentecostal Manifestos Series 3. Grand Rapids: Eerdmans, 2010.
- Vondey Wolfgang, *Pentecostal Theology: Living the Full Gospel*. London: Bloomsbury T&T Clark, 2017.
- Vondey Wolfgang, *Pentecostalism: A Guide for the Perplexed*, Guide for the Perplexed Series. London and New York: Bloomsbury T&T Clark International, 2013.
- Vondey Wolfgang, *The Holy Spirit and the Christian Life: Historical, Interdisciplinary, and Renewal Perspectives*. Christianity and Renewal - Interdisciplinary Studies 1. New York: Palgrave Macmillan, 2014.
- Vondey, Wolfgang. "Denominationalism in Classical and Global Pentecostal Theology: A Historical and Theological Contribution," paper presented at the 39th annual meeting of the Society for Pentecostal Studies, Minneapolis, MN, 2010.
- Vondey, Wolfgang. "Pentecostal Ecclesiology and Eucharistic Hospitality: Toward a Systematic and Ecumenical Account of the Church," in *PNEUMA*, 32 (2010): 41-55.
- Vondey, Wolfgang. "Pentecostal Perspectives on *The Nature and Mission of the Church*: Challenges and Opportunities for Ecumenical Transformation," in Collins, Paul M. & Fahey, Michael A., eds. *Receiving 'The Nature and Mission of the Church': Ecclesial Reality and Ecumenical Horizons for the Twenty-First Century*. London: T & T Clark, 2008.
- Vondey, Wolfgang. *Beyond Pentecostalism: The Crisis of Global Christianity and the Renewal of the Theological Agenda*. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company, 2010.
- Vondey, Wolfgang. *People of Bread: Rediscovering Ecclesiology*. Mahwah, NJ: Paulist Press, 2008.

- Wacker, Grant. "Hand-Clapping in a Gothic Nave: What Pentecostals and mainliners can learn from each other," in *Christianity Today*, March 2005, Vol. 49, No. 3: 58-63.
- Wacker, Grant. "The Functions of Faith in Primitive Pentecostalism," in *Harvard Theological Review*, 77:3-4 (1984): 353-75.
- Wacker, Grant. *Heaven Below: Early Pentecostals and American Culture*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2001.
- Wainright, Geoffrey, ed. *Keeping the Faith: Essays to Mark the Centenary of Lux Mundi*. London: SPCK, 1989.
- Wannenwetsch, Bernd. *Political Worship: Ethics for Christian Citizens*. Translated by Margaret Kohl. Oxford Studies in Theological Ethics. Oxford: Oxford University Press, 2004.
- Ware, Steven L. "Restorationism in Classical Pentecostalism," in Stanley M., & Van Der Maas, Eduard, eds. *The New International Dictionary of Pentecostal and Charismatic Movements*. Grand Rapids: Zondervan, 2002: 1019-1021.
- Ware, Steven L. "Restorationism in the Holiness Movement, Late Nineteenth and Early Twentieth Centuries," in *Wesleyan Theological Journal*, 34/1 (Spring 1999): 200-219.
- Warrington, Keith, ed. *Pentecostal Perspectives*. Carlisle, UK: Paternoster Press, 1998. Wood, George O. *Living in the Spirit*. Springfield, MO: Gospel Publishing House, 2009.
- Warrington, Keith. *Pentecostal Theology: a theology of encounter*. London: T & T Clark, 2008. "Word and Spirit, Church and World: The Final Report of the International Dialogue between Representatives of the World Alliance of Reformed Churches and Some Classical Pentecostal Churches and Leaders, 1996-2000," *PNEUMA: The Journal of the Society for Pentecostal Studies*, Vol 23 (1), Spring 2001: 9-43.
- Watson, Kevin M. *Pursuing Social Holiness: The Band Meeting in Wesley's Thought and Popular Methodist Practice*. New York: Oxford University Press, 2014.
- Weber, Theodore R. *Politics in the Order of Salvation: Transforming Wesleyan Political Ethics*. Nashville, Tenn.: Kingswood Books, 2001.
- Webster John, *Holiness*, Londra, SCM Press, 2003;
- Webster, J. B. *Confessing God: Essays in Christian Dogmatics II*. New York: T&T Clark, 2005.
- Webster, J. B. *Holiness*. Grand Rapids, Mich.: Eerdmans, 2003.

- Welch, Douglas E. *Ahead of His Times: A Life of George P. Tasker*. With a foreword by Merle D. Strege. Anderson, Ind.: Anderson University Press, 2001.
- Wells J.B., *God's Holy People. A Theme in Biblical Theology*, Journal for the Study of the Old Testament, Supplement Series 305, Sheffield, Sheffield University Press, 2000.
- Wells, Jo Bailey. *God's Holy People: A Theme in Biblical Theology*. Sheffield, Eng.: Sheffield Academic Press, 2000.
- Wells, Samuel. *Improvisation: The Drama of Christian Ethics*. Grand Rapids, Mich.: Brazos Press, 2004.
- Werpehowski William si Meilaender Gilbert -editori, *The Oxford Handbook of Theological Ethics*, New York, Oxford University Press, 2005;
- Wesley, John. *The Bicentennial Edition of the Works of John Wesley*. Nashville: Abingdon Press, 1976.
- Wheatley, Richard. *The Life and Letters of Mrs. Phoebe Palmer*. New York: Garland Publishers, 1984.
- White, Charles Edwin. *The Beauty of Holiness: Phoebe Palmer as Theologian, Revivalist, Feminist, and Humanitarian*. Downers Grove, Ill., Zondervan: 1986.
- Wiley, H. Orton. *Christian Theology*, 3 Vols. Kansas City: Beacon Hill Press, 1952.
- Wilkinson, Michael, ed. *Canadian Pentecostalism: Transition and Transformation*. Montreal: McGill-Queen's University Press, 2009.
- Williams, J. Rodman. *Renewal Theology: Systematic Theology from a Charismatic Perspective*. Three Volumes in One. Grand Rapids: Zondervan, 1996.
- Williams, Peter W. *America's Religions: From Their Origins to the Twenty---First Century*. 3rd ed. Urbana: University of Illinois Press, 2008.
- Willowby, Nathan. "When the Empire Calls: A Peace Church [?] and War," unpublished paper presented to the Wesleyan Theological Society, Southern Methodist University: March 2011.
- Wilson, Scott S. "Trinity and Sanctification: A Proposal for Understanding the Doctrine of Wolterstorff, Nicholas. *Justice: Rights and Wrongs*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2008.

- Wolterstorff, Nicholas, Mark R. Gornik, and Gregory Thompson. *Hearing the Call: Liturgy, Justice, Church, and World*. Grand Rapids, Mich.: Eerdmans, 2011.
- Wood, Laurence W. *Pentecostal Grace*. Grand Rapids, Mich.: Francis Asbury Press, 1980.
- Wright, Christopher, *Misiunea lui Dumnezeu. Înțelegerea metanarțiunii Bibliei*, Oradea, Editura Casa Cărții, 2016.
- Wright, David P., David Noel Freedman, and Avi Hurvitz, eds. *Pomegranates and Golden Bells: Studies in Biblical, Jewish, and near Eastern Ritual, Law, and Literature in Honor of Jacob Milgrom*. Winona Lake, Ind.: Eisenbrauns, 1995.
- Wynkoop, Mildred Bangs. *A Theology of Love: The Dynamic of Wesleyanism*. Kansas City, Mo.: Beacon Hill Press, 1972.
- Yoder John Howard, *Body Politics: Five Practices of the Christian Community Before the Watching World*, Nashville, Discipleship Resources, 1992;
- Yoder, John Howard. *For the Nations: Essays Evangelical and Public*. Grand Rapids, Mich.: Eerdmans, 1997.
- Yoder, John Howard. *Preface to Theology: Christology and Theological Method*. Grand Rapids, Mich.: Brazos Press, 2002.
- Yoder, John Howard. *The Christian Witness to the State*. Scottsdale, Penn.: Herald Press, 2002.
- Yoder, John Howard. *The Politics of Jesus: Vicit Agnus Noster*. 2nd ed. Grand Rapids, Mich.: Eerdmans; Paternoster Press, 1994. [1972].
- Yong, Amos. *În zilele cezarului: pentecostalism și teologie politică*, traducere Gheorghe-Luca Ciprian, Oradea: Casa Cărții, 2020.
- Yong, Amos. "The Marks of the Church: A Pentecostal Re-Reading," in *Evangelical Review of Theology*, Vol. 26, no. 1 2002: 45-67
- Yong, Amos. *The Spirit Poured Out on All Flesh: Pentecostalism and the Possibility of Global Theology*. Grand Rapids: Baker Academic, 2005.
- Zizioulas, John D. *Being as Communion: Studies in Personhood and the Church*. Crestwood: St. Vladimir's Seminary Press, 1985.